

Алесь Бяляцкі

СЦЯГА ПАЭТА

Штрыхі да творчага партрэта паэта Эдуарда Акуліна.

I.

Да 50-х угодкаў з дня нараджэння паэт Эдуард Акулін выдаў том выбраных вершаў “Святая ноч”. Эдуард Акулін з’яўляецца адным з найбольш значных і іскравых беларускіх паэтаў сучаснасці. Ён прыйшоў у паэзію з творчым пакаленнем 80-х, у пакаленні “Тутэйшых”. І хоць падчас актыўнай дзейнасці таварыства маладых літаратараў “Тутэйшыя” у другой палове 80-х гадоў ён жыў удалечыні ад тагачасных бурапенных падзеяў, настаўнічаў у вёсцы Дуброва ў Рэчыцкім раёне, але ён быў сябрам “Тутэйшых”, часта наезджаў у Менск і Гомель і шчыльна кантактаваў з маладымі творцамі. Грамадская пазіцыя Эдуарда Акуліна склалася яшчэ раней, у першай палове 80-х гадоў, ва ўніверсітэцкія гады. Багата ў чым ягоныя ідэалы, чаканні і погляды супадалі з творчымі і грамадскімі пастулатамі, абвешчанымі “Тутэйшымі”. Нонканфармізм, пільная ўвага да нацыянальнага складніку, у творчасці няспыннае кшталтаванне паэтычнага майстэрства, асэнсаванне лепшых еўрапейскіх традыцыяў вершаскладання ад пачатку былі неад’емнымі рысамі творчасці Эдуарда Акуліна.

Пакаленне маладых творцаў, якое прыйшло ў літаратуру ў 80-я гады, істотна адрозніваецца ад пакаленняў беларускіх літаратараў ранейшых дзесяцігоддзяў. Мае аднагодкі, а я таксама з гэтага пакалення, глядзелі на навакольны свет без ружовых акулараў, не ўгнуўшы галаву, і не ўслаўлялі камуністычную партыю, не пісалі хвалебных вершаў на традыцыйныя савецкія святы. Яны цураліся пануючай камуністычнай ідэалогіі і ці адкрыта, ці прыхавана крытыкавалі яе. Яны шукалі духоўнага апірышча ў больш істотным і грунтоўным і знаходзілі яго ў нацыянальным светапоглядзе, яшчэ забароненым, знявечаным і амаль знішчаным у 30-я – 70-я гады, з нацдэмаўскім антысавецкім кляймо, але, як аказалася, жывучым і жыццядайным. Гэта было першае пакаленне беларускіх літаратараў, якое супрацьпаставіла сябе існуючаму ў 80-я гады парадку рэчаў. Пакаленне, якое яшчэ нарадзілася і жыло ў Савецкім Саюзе, але ўжо было пакаленнем несавецкіх беларускіх пісьменнікаў, якое свядома адмовілася ад метаду сацыялістычнага рэалізму, як да бясплённай і шкоднай палітычнай дактрыны ў творчасці.

Нягледзячы на ўвесь драматызм апошніх двух дзесяцігоддзяў, на ўсе жыццёвыя выпрабаванні і спакусы, Эдуард Акулін здолеў захаваць свае юнацкія ідэалы, здолеў развіць іх і ўмацаваць, пакласці ў аснову свайго жыцця і творчасці. Надзвычай цэльная асоба Эдуарда Акуліна вылучаецца ў сучасным беларускім пісьменстве арыгінальным паэтычным талентам. Ён мае адметны паэтычны стыль, свой непаўторны голас у беларускай паэзіі. Гучны грамадзянскі аракул, пранікнёны лірык, мысляр, які шукае свой шлях да Бога і да Радзімы – паэт паўстае перад намі ў розных абліччах. І ёсць тое, што аб’ядноўвае ягоныя творчыя іпастасі, гэта надзвычайная шчырасць паэтычнага радка. Эдуард Акулін піша гэтак натуральна і нязмушана, як жыве, і жыве, як піша. Паэт цвёрда

трымаецца прынцыпаў, у якія верыць. Ён не здраджвае ім, а значыць, у першую чаргу, сабе.

Жыццёвая і творчая пазіцыя паэта вельмі адметная і непадобная да іншых. Яшчэ падчас нашага знаёмства на першым курсе гісторыка-філалагічнага факультэта гомельскага ўніверсітэта, 16-гадовым юнаком Эдуард Акулін сказаў мне, што ніколі не маніць і не лаецца. Напачатку я не даў яму веры. Але неўзабаве пераканаўся, што гэта сапраўды так. Эдуард Акулін не выхваляўся гэтымі якасцямі, з асабістых прычынаў ён вырашыў паводзіць сябе ў жыцці такім чынам і рабіў гэтак, не зважаючы ні на якія акалічнасці. Гэтую якасць – быць шчырым у тым, што робіш, паэт пранёс праз усе наступныя гады. Лёс паэта з дзіцячых гадоў складаўся так, што ён у асноўным мог разлічваць толькі на свае ўласныя сілы. Эдуард Акулін прыклаў вялікія намаганні дзеля таго, каб атрымаць адукацыю і веды. Вучыўся ён добра і лёгка. Ва ўсіх адносінах можна сказаць, што як асоба і як творца Эдуард Акулін зрабіў сябе сам.

У выбранае “Святая ноч” Эдуарда Акуліна ўвайшлі вершы з шасці ягоных арыгінальных зборнікаў, якія ён выдаў дагэтуль. Два першыя паэтычныя зборнікі Эдуарда Акуліна выйшлі з невялікім прамежкам у два гады ў 1988-м і 1990-м гадох, наклад чарговага зборніка “Радно” у 2000-м годзе быў знішчаны выдаўцом, які збаяўся зместу кніжкі, а апошні паэтычны зборнік “Малітва воч” з’явіўся ў свет у 2012 годзе, усяго за пару месяцаў перад выхадам тома выбраных вершаў. Дадаткова Эдуард Акулін уключыў у выбранае некаторыя свае пераклады, большасць з якіх зробленая з украінскай мовы.

Тое, што ў “Святую ноч” увайшлі адно вершы з падрыхтаваных і выпушчаных паэтам паэтычных зборнікаў увогуле сведчыць пра ўдалы творчы лёс паэта. Эдуард Акулін уключаў у свае этапныя зборнікі менавіта тыя вершы, якія лічыў найбольш важнымі і ўдалымі. Усё, на ягоны погляд, істотнае, што было створана ім, убачыла свет у падрыхтаваных і выдадзеных зборніках. Ён не ішоў на кампраміс з часам і абставінамі, у выніку чаго і пацярпеў ягоны зборнік “Радно”. Але і лёс гэтага зборніка не збіў паэта з прадвызначанага шляху.

Можна меркаваць, што некаторыя з ненадрукаваных у зборніках вершаў паэта таксама заслугоўваюць таго, каб быць у выбраным томе. Але такая аўтарская канцэпцыя складання “Святой ночы” – абыйсціся без іх.

На маю думку, паэт слушна зрабіў, што размясціў у выбраным цалкам увесь зборнік “Радно”. 13 год таму ён не дайшоў да шырокага чытача. Зараз жа “Радно” у выбраным томе атрымала другое жыццё.

У першыя паэтычныя зборнікі Эдуарда Акуліна “Лес дзённага асвятлення” увайшлі вершы, напісаныя ім пераважна ў студэнцкія гады. Гэты зборнік надзвычай блізкі мне, бо вершы з яго нараджаліся літаральна на маіх вачох. На чацвёртым і пятым курсах універсітэта мы з Эдуардам Акуліным жылі ў адным пакоі інтэрнату. Вершы паэт пісаў і ў лекцыйных аўдыторыях, і ў інтэрнацкім пакоі. Часта першым чытачом ягоных вершаў быў менавіта я. Мне вядома, чаму першы зборнік паэта атрымаў такую назву. Неяк улетку мы ехалі да яго на радзіму, на бацькаўшчыну ў вёску Вялікія Нямкі, што на Веткаўшчыне. Мы праехалі вёску Свяцілавічы і Эдуард паказаў мне ў аўтобусным вакне прыгожы бярозавы гай. Каля гасцінца скрозь стаялі чыстыя, гонкія, маладыя бярозы. Яркая

цнатлівая бель тонкіх берасцяных ствалоў сляпіла вочы. “Вось, – у захапленні сказаў Эдуард Акулін, – гэта мой лес дзённага асвятлення”.

Змест зборніка вызначыў ягоную назву, а назва паўплывала на змест. Паэту жадалася пасадзіць свой вершаваны гай. Бяроза – сімваль прыроднай чысціні і цнатлівасці. Гэткія ж чыстыя і цнатлівыя вершы паэта ў першым зборніку. У зборніку вызначаныя светапоглядныя і эстэтычныя арыенціры, якія з’яўляліся важнымі для паэта. Яны будуць не раз яшчэ даасэнсоўвацца, дасканаліцца, даспяваць, але застаюцца такімі ж самымі на доўгія гады.

Любоў да Беларусі – адная з цэнтральных тэмаў у творчасці Эдуарда Акуліна, была вычутая, прымроеная і выпакутаваная паэтам. Яна складалася з любові да нашай зямлі, да нашых людзей і яшчэ з дзясяткаў іншых розных любовяў. Яна нараджалася ў студэнцкіх бясконцых гарачых дыскусіях пра лёс Бацькаўшчыны, пра магчымасці для існавання беларускай мовы, нацыянальнай культуры, пра будучыню беларускага народу.

Пачатак 80-х гадоў быў задушлівым часам у Беларусі. Праводзіўся афіцыйны курс на невіляванне нацыянальных адметнасцяў беларусаў. Ва ўніверсітэтах выкладалася і абгрунтоўвалася дактрына пра адзіны савецкі народ. “Навуковы” камунізм не пакідаў месца ў будучым грамадстве для разнастайных нацыянальнасцяў і моваў. У такой ідэалагічнай атмасферы адкрыта абвясціць пра зусім іншыя каштоўнасці арыенціры, азначала пайсці супраць плыні, супрацьпаставіць сябе дзяржаўнай палітыцы.

У той час, калі па радыё весела спявалі: «Мой адрас – не дом і не ўліца, мой адрас – Советский Союз», Эдуард Акулін адбівае ўрачыстым рытмам:

Помні гэтыя словы:
Радзіма, Народ, Мова!
Як ісціну помні адзіную:
Мова, Народ, Радзіма!
Помні, як запавет –
спасцігнуць яе аднойчы
з’явіўся і ты на свет.

(“Мая ісціна”, с.19)

Гэтым вершам пачынаецца першы зборнік Эдуарда Акуліна. У свой час гэты верш успрымаўся як адкрытая дэкламацыя жыццёвай пазіцыі паэта. Ён быў не згодны з тым, што беларусам у СССР было наканаванае знікненне. Паэт уласным прыкладам супраціўляецца русіфікацыі, паўсюдна размаўляе па-беларуску, прапагандуе беларускую культуру, удзельнічае ў моладзевых беларускіх праектах, спявае ў студэнцкім рок-гурце “Баскі”. Ён робіць гэта з гонарам і адкрыта.

Эдуард Акулін хутка выбудоўвае ўласную сістэму каштоўнасцяў, якая абапіралася на ўсвядомленае і абвешчанае ім трыадзінства: Радзіму, Народ, Мову. І калі дзяржаўная ідэалогія прырэчыла гэтым крэўным традыцыйным каштоўнасцям, значыць, паэт з сваімі сябрамі-аднадумцамі непазбежна станавіўся ў апазіцыю да гэтай ідэалогіі. І калі Савецкі Саюз не даваў ніякіх шанцаў для развіцця беларускага народу, значыць, паўставала пытанне пра сэнс існавання савецкай імперыі. І па вялікім рахунку, было не важна, што такіх апантаных беларушчынай маладзёнаў было мала. Бо была вялізная ўпэўненасць у слушнасці абранага шляху, была ўпэўненасць у тым, што раней ці пазней праўда возьме верх.

Такі кароткі падтэкст патрыятычных вершаў Эдуарда Акуліна савецкай пары. У вершах зборніка паэт спрабуе расшыфраваць сваё трыадзінае крэда. Назвы вершаў гавораць пра іхні змест і накіраванасць: “Беларусь”, “Ёсць памяць генаў, памяць роду”, “Мірскі замак”, “На кургане Адама Міцкевіча”...

II.

Другі зборнік Эдуарда Акуліна “Пяшчота ліўня” выйшаў праз два гады пасля першага. У яго ўвайшлі вершы гістарычнага цыкла: “Перад Грунвальдскай бітвай”, “Нясвіжскі замак”, “Мір”, “Ішкалдзь”. 20-гадовы паэт выдатна зразумеў значэнне беларускай гісторыі для нацыянальнага ўсведамлення народу, узняцця яго годнасці і гонару. Ён не пагаджаецца з савецкай афіцыйнай трактоўкай беларусаў у гісторыі, як народа няздатнага да дзяржаватворчасці, духоўна і культурна не развітага, забітага і пагарджанага.

Улетку 1983 года паэт бярэ ўдзел у раскопках Мірскага замку. У выходныя дні разам з сябрамі ён наведвае недалёкія Нясвіж, Ішкалдзь. Гэтыя вандроўкі і натхнілі Эдуарда Акуліна на прадметна-гістарычны цыкл вершаў. 30 гадоў таму Мірскі замак стаяў закінуты і абгарэлы, а ў недагледжаным Нясвіжскім замку месціўся санаторый. У некаторых ягоных падсобных будынках стаяла вайсковая частка. Малады паэт апеляваў да закінутых і занябаных беларускіх гістарычных каштоўнасцяў, якія ўмацоўвалі гістарычнасць беларускага народу, абуджалі гонар за Беларусь.

Эдуард Акулін свядома працягваў расцярэбліваць беларускую гістрычную тэматыку ў паэзіі, той шлях, які распачынаў у свой час вершамі пра Францішка Скарыну, пра Пагоню ды іншымі Максім Багдановіч. Таму натуральным у першым зборніку паэта бачыцца і верш, прысвечаны духоўнаму лідару свядомых беларусаў, сімвалу беларускага негаласнага супраціву -- Уладзіміру Караткевічу. Караткевіч памёр у 1984 годзе, калі Эдуарду Акуліну было крыху за 20. Малады паэт цалкам усведамляў тое важнае значэнне творчасці Ул. Караткевіча для кшталтавання нацыянальнай свядомасці беларусаў. Ён успрыняў смерць Караткевіча як нацыянальную трагедыю і асабістую страту.

Важным для разумення грамадзянскай паэзіі Эдуарда Акуліна ў савецкія часы з’яўляецца акрапаэма “Шлях да Радзімы”. Яна ёсць адкрытым гімнам-сімвалам новай, маладой Беларусі, якая прачыналася ад савецкага летаргічнага сну. Паэт развівае і асучаснівае думкі, выказаныя Максімам Багдановічам у вядомым санеце “Паміж пяскоў Егіпецкай зямлі”. Нацыянальнае адраджэнне бачыцца Э.Акуліну выратавальнай ідэяй для беларусаў, інакш наступіць нябыт, так як гэта здарылася ў гісторыі з іншымі народамі:

Усе, хто да ідэі не дарос,
Хто наракаць прывык на лёс –
Паўсталі ля азісаў крыжамі...

(1/6-8)

Беларуская мова ёсць той рошчынай, якая змацоўвае народ. Будзе жыць мова – будучь жыць беларусы, перакананы паэт. Мова вызначаная ім як галоўны фактар захавання і існавання нацыі:

Род немагчыма вынішчыць дазвання,
Што мову продкаў здолеў захаваць.

(1/13-14)

Таксама важнымі рысамі для захавання нацыянальнай адметнасці беларускага характару паэт лічыць смеласць, адвагу, сілу волі, упартасць у супраціўленні жыццёвым цяжкасцям. Паэт заклікае беларусаў не скарацца, змагацца за лепшую долю і самім быць творцамі ўласнага лёсу:

Таго ў вачах нашчадкаў не відно,
Хто перад лёсам кленчыў на каленях.

(2/13-14)

Ёсць у акрапаэме празрыстыя намёкі пра становішча беларусаў у СССР. Эдуард Акулін крытыкуе тагачасныя афіцыйныя міфы, закладзеныя ў ідэалогіі савецкай дзяржавы: пабудову агульнай супольнасці – савецкага народу, непазбежную перамогу камунізму. Бо прыгожыя тэорыі на справе прыносілі беларусам страту нацыянальнай адметнасці, мовы, гістарычнай памяці:

Затое моцна верыў казцы

Пра ідэалаў вышыню...
І памяць загубіў ён, нібы звер...

(3/7-9)

Паэт ярасна пратэстуе супраць афіцыйнай палітыкі дэнацыяналізацыі. Ён адчувае і бачыць, што камуністычнае кіраўніцтва вядзе беларусаў у нікуды. Ён разумее, што нацыянальна спустошаныя і абясцеленыя беларусы не маюць дастатковых сілаў супраціўляцца палітыцы дэнацыяналізацыі, бо інтэлігенцыя была вынішчана, а ўсё беларускае пераследавалася. Народ сляпы – гучыць бязлітасны вырак паэта. Але паэт разумее карані трагедыі беларусаў. Ён любіць свой народ і спачувае яму. Ён гатовы аддаць дзеля адраджэння беларускага народу свае веды, свой талент і розум, і ўрэшце, сваё жыццё:

Галіны адракліся каранёў,

Наіўна парадніўшыся з лістотай...

Гнеў боскі – д’яблавы праклён,
Не пакарай сляпы народ мой!

(3/11-14)

Беларусы здолелі захавацца, заціснутыя паміж усходам і захадам, паміж двума большымі колькасцамі народамі. Не без стратаў для сябе, але захаваліся. Праблема нацыянальнага выжывання, існавання і жыцця востра існуе для беларусаў усе паўтары тысячы гадоў, з таго часу, як толькі рассяліліся славянскія плямёны, зрушаныя ў сярэдзіне першага тысячагоддзя нашай эры са сваёй прарадзімы, “з сіняга Дунаю”, з правабярэжнай Прыпяці і сярэдняга Дняпра. Гістарычная праблема выжывання “паміж двух гурганоў” беларускай нацыянальнай свядомасці, інтэлекту, розуму, асэнсоўваецца Эдуардам Акуліным у наступных радках:

У нівы розныя ляцелі...
Там прарасталі для другіх,
Кармілі, радавалі іх.
А Край радзімы стаў пустэчай,

А Край у распачы канаў,
Ды не прыняў акцэнт *Рэчы*
І *окаць* голасна не стаў.

(5/8-14)

І ўсё ж прыйшоў час, прачнулася нацыянальная свядомасць і:

Збудзілася і буйна ўскаласіла
Спачатку думка, справа – потым.

(7/1-2)

Паэт вызначае гістарычныя вехі на шляху беларускага адраджэння: паўстанне Кастуся Каліноўскага, жыццё для Беларусі Янкі Купалы і творчы подзвіг Максіма Багдановіча. Куды ж вядуць беларусаў правадыры нацыянальнага духу? “Аб Радзіме вольнай мары” – такой уяўляецца паэту галоўная мэта беларускага адраджэння. Спадзяванне на змены Эдуард Акулін ускладае на беларускі народ, вызваленне народнага духу – гэта справа самога народу, аж пакуль:

Зварушаны нарэшце дух народны...
Ён, як вясновы крыгаход,
Спярга павольны і лагодны,
Ды нарастае пакрысе,
Аж покуль гром неверагодны
Мастоў сталых не затрасе:
Нібы запалкі трэснуць палі,
і панясе ён гнеў свой далей.

(10/1 і 8-10)

Шлях да свабоды, незалежнасці бачыцца паэту доўгім і няпростым. На гэтым шляху багата перашкодаў і цяжкасцяў, паразяў і трагедыяў. Беларусы знаходзяцца на мяжы страты сваёй нацыянальнай самабытнасці, ясна ўсведамляе паэт. Любая буйная памылка на шляху адраджэння можа стаць непапраўнай, бо:

ёсць верагоднасць памыліцца...
І перасохнуць, назаўжды прычым,
і словы мовы, і крынічныя ключы.

(12/9-10)

Але паэт перакананы ў тым, што трэба ісці па шляху адраджэння ўласнай нацыянальнай непаўторнасці, што беларусам трэба сыходзіць з дарогі савецкай асіміляцыі і вяртацца на свае ўласныя забытыя пуцявіны. У гэтым – выратаванне беларускага народу, упэўнены Эдуард Акулін:

Каторая магутна, гучна мкне –
Не самая галоўная дарога.
Яна прыводзіць часта да знямогі
Ці да святла, але ў чужым акне.
А іншы шлях забыты, непыхлівы,
А пойдзеш – і згадаеш, што знаёмы
і гэтыя ваконныя праёмы,
і позірк недаверліва-шчаслівы.

(13/1-8)

Шлях вяртання да Радзімы – гэта праграма нацыянальнага выжывання для беларусаў мяркую паэт. Тагачасны Савецкі Саюз не ўспрымаецца паэтам як натуральнае дзяржаўнае ўтварэнне. Гэта нешта адназначна чужое, няроднае, ад чаго трэба адштурхнуцца, адкараскацца, каб пайсці па “шляху вяртання да Радзімы”, да сапраўднай Радзімы, да “зямлі бацькоў”. Відавочныя паралелі вяртання беларусаў з “турмы народаў” – СССР да Беларусі з старабіблейскім сюжэтам уцёкаў ізраільцянаў з егіпецкага палону ў святую зямлю, у Ізраіль. Старазапаветны шлях быў для ізраільцянаў цяжкі і няпросты і не ўсе прайшлі яго пасля сарака гадоў блуканняў па пустыні. Гэткім жа няпростым бачыцца паэту і шлях беларусаў да сваёй Радзімы:

Той шлях вяртання да Радзімы
Дай сілы, Бог, усім дайсці!

(14/8-14)

Акрапаэма “Шлях да Радзімы” была напісаная ў 1987-м годзе. Яшчэ непадзельна панавала савецкая ўлада, у савецкіх турмах сядзелі іншадумцы, а ў Менску, у Гомелі, у іншых беларускіх гарадах бурна развіваўся моладзевы нацыянальны рух. Ужо ва ўсю гулі і звінелі “Тутэйшыя”, “Талака”. Беларускае свядомае моладзь, як тыя ручайкі, у розных гарадах краіны прабівала рэчышча ў скаванай ільдом грамадскай думцы, па якой неўзабаве пакоціцца шырокая хваля новага беларускага адраджэння.

У 1986 годзе Эдуард Акулін завочна паступіў у аспірантуру Інстытута літаратуры Акадэміі навук, прыязджаў у Менск і тыднямі жыў у сталіцы, вучыўся, сустракаўся і сумовіўся і з маладымі гісторыкамі, і з літаратарамі, з сябрамі па Гомельскім універсітэце, якія на той час ужо перабіраліся ў Менск. Паэт умацоўваўся ў сваіх светапоглядных ідэях, у веры ў новае беларускае адраджэнне, затым вяртаўся ў вёску Дуброва, у Рэчыцкім раёне, дзе настаўнічаў і пісаў пра самае дарагое, набалелае і патаемнае, пра тое, пра што нават думаць было галавакружна і вусцішна – пра шлях да незалежнай і вольнай Беларусі.

Эдуард Акулін – адзін з першых беларускіх паэтаў, хто ў сваіх думках і ў творчасці, у сваім светапоглядзе адолеў гэты шлях.

У вёску Дуброва, дзе настаўнічаў Эдуард Акулін, з Рэчыцы прыязджаў начальнік канторы “глыбокага бурэння”, спрабаваў “пасябраваць” з маладым паэтам, прапаноўваў дапамогу ў тым, каб у Менску яго заўважылі, каб надрукавалі першую кніжку, далі жыллё, наўзамен жа прапаноўваў “творчае” супрацоўніцтва. Ды марна. Эдуард Акулін у сваіх кроках, думках і ў вершах ужо жыў у іншай краіне, не ў СССР, а ў незалежнай Беларусі.

Ш.

Вялікае значэнне і месца ў паэзіі Эдуарда Акуліна займае любоўная лірыка. Вершы пра каханне ў першых зборніках паэта чыстыя і цнатлівыя. Паэт грунтуецца ў іх на сваіх пачуццях, уласным досведзе і асабістых асацыяцыях, выкліканых каханнем. Улюблёнасць – натуральны стан маладосці. Вершы пра каханне ў паэта зазвычай лаканічныя, у іх мала строфаў і небагата слоў. Ашчаднасць у выказваннях кампенсуецца ўзмоцненай экспрэсіўнасцю і жаданнем паэта высвеціць глыбінную сутнасць кахання, якое ён спазнае,

праз цэлую гаму разнастайных перажытых ім пачуццяў, гэта і юнацкая разгубленасць, сціпласць і нерашучасць:

я разгубленай рукою
з кос тваіх выблытваў вецер.

(Шкельцы ў вітраж “Каханьне”, с. 42/3-4), якая пераходзіць у
сляпую роспач ад расстання з каханай:

Знікала ты адна – у ноч,
і я прамоўчаў наўздагон.
А дождж ішоў,
і горад плакаў
усімі проймамі вакон.

(Шкельцы... с. 42/9-13)

Роспач змяняецца на незвычайную пяшчоту, якая, здаецца, запаўняе сабой ўсю сутнасць
закаханага творцы:

На зямлі двое нас шчаслівых,
бо ніводнай душы наўкола...
Нас кранула пяшчота ліўня
таямнічым крылом анёла.

(Пяшчота ліўня, с. 79/1-4)

Пяшчота ж пераліваецца ў настальгічны і ціхі сум:

Каб я аднойчы не спаткаў Вас,
ці так бы прагнуў зараз жыць...
Ці так бы іншую кахаў я?..

(Тэрцыны, с. 86/1-3)

і лірычны жаль:

Тухнуць доўга адгалоскам
тваіх крокаў у вушах.
Аплыве, бы свечка воскам,
успамінамі душа.

(Тухнуць доўга адгалоскам, с. 88/1-4)

Пачуцці, выкліканыя каханнем, як відаць, не надаюць паэту весялосці і жыцьцёвага аптымізму. Хуткая змена настрою ад бязмежнага шчасця да стану роспачы, шчымлівага суму – добра вядомая прыкмета рамантычных і тонкіх натураў. Паэт на ўласным вопыце пераконваецца, што каханне прыносіць не толькі станоўчыя эмоцыі, але й душэўны боль. Паэта прыцягвае загадка мімалётнасці, імклівайсці і незваротнасці кахання. Недоўгавечнасць кахання заварожвае яго і выклікае жаданне ў сваіх вершах неяк спыніць гэты момант шчасця, занатаваць яго, намаляваць на паперы словам і такім чынам як найдаўжэй захаваць у памяці і жыцці. Таму ён зноў і зноў прыслухоўваецца да стану сваёй душы і шукае неабходныя словы, выразы, вобразы для выяўлення гэтага найскладанейшага чалавечага пачуцця.

Такі паэтычны самааналіз дае свой плён. Эдуарду Акуліну ўдаецца праз лаканічныя, сціслыя радкі перадаваць кранальнасць і крохкасць юнацкага кахання, а таксама настальгічны настрой жалю ад незваротнасці і прамінуласці людскога жыцця.

Прыгажосць жанчыны для Эдуарда Акуліна з'яўляецца ўсяго толькі часткай вялікай, усеагульнай прыгажосці, якая разлітая ў Сусвеце, і якой пакланяецца паэт. Паэзія для Эдуарда Акуліна і крыніца прыгажосці, і спосаб адлюстравання красы, заўважанай ім у акаляючым свеце. Ён бачыць яе ў музыцы:

Ўрачысты страх перад прыгожым.
Калі Ты ёсць? Памілуй, Божа!
Дай сілы слухаць, дыхаць, жыць...

(Арган, 122/1-3)

У жывых істотах акаляючай прыроды паэт таксама шукае дасканаласць характава:

Акрэсленасць цёмных ліній.
Завершанае белых лілій.
Срэбнае зерне поўні
лебедзям не здзяўбаць...
У пяшчоце абвіўшы шыі,
яны спяць.

(Начное возера, с. 41)

Краса ў жаночых рухах жыве самастойна, сама па сабе:

Самыя прыгожыя на свеце
рухі ўсе прыручаны табою.

(Знаёмай танцоўшчыцы, с. 44/1-2)

Яна разлітая і ў прыродзе:

Прырода, як натуршчыца,
прыгожая і голая...

(Дзяцінства, с. 62/5-6)

Паэт будзе і далей, не стамляючыся, усе наступныя гады шукаць Характава ва ўсім. Уменне бачыць і адчуваць прыгажосць, захапленне ёю – праява цікавасці да жыцця. Творцы, як ніхто, чуйныя да красы. Яна, як універсальная субстанцыя, аб'ядноўвае мастацтва музыкі, слова і жывапісу. Яна знітоўвае творцаў у часе і прасторы. Яна ўзбагачае і развівае ў чалавеку духоўны пачатак, душу. Адчуванне прыгажосці ўздымае чалавека над усім жывым, вылучае яго з мёртвага хаоса Сусвету. Прыгажосць непазбежна набліжае чалавека да разумення велічы Творцы.

Эдуард Акулін пачынае задумвацца над сутнасцю чалавечага быцця. Ён задае сабе пытанні, якія, раней ці пазней, задае сабе кожны думачы чалавек. Адказ на іх шмат у чым вызначае далейшыя паводзіны чалавека ў жыцці:

Празрыстая далеч.
Сутойлівы шлях.
Адвечныя мары.
Прытоены страх.

Куды мы? Куды мы?
Куды мы пасля?
За марай, за дымам
ці будзе працяг?

(Празрыстая далеч, с. 82/1-8)

Так акрэсліваецца пачатак доўгага духоўнага шляху, па якім пойдзе далей паэт.

Пры чытанні вершаў з першых зборнікаў Эдуарда Акуліна адразу заўважаецца празрыстая акварэльнасць паэтычнага стылю паэта. Ён як быццам бы хуткімі і лёгкімі штрыхамі-словамі замалёўвае ўбачанае і адчутае. Паэт пастаянна працуе і ўдасканальвае майстэрства словапісання. Недарэмна адзін з ягоных вершаў так і называецца “Акварэль”. Уменне маляваць словам у далейшай сваёй творчасці паэт будзе імкнуцца напоўніць больш разнастайным пачуццём і новым сэнсам. А пакуль у першых зборніках ягоныя вершаваныя замалёўкі пераважна скіраваныя на дакладнасць перадачы вобразу і арыгінальнасць паэтычнага малюнку.

Нельга прамінуць зварот Эдуарда Акуліна ў ранняй творчасці да яркай метафарычнасці і фармальных пошукаў у вершаскладанні. Паэт па-майстэрску інкрустуе свае вершы метафарамі, параўнаннямі, асацыяцыямі, актыўна выкарыстоўвае дакладныя вершаваныя формы, такія як санет, акраверш, трыялет, ронда, актава, тэрцыны. Паэт рупліва працуе над формаю верша, над складам, рытмам, рыфмаю і гучаннем слова, радка, усяго верша. Безумоўна вялікі ўплыў на творчасць Эдуарда Акуліна аказалі вершы Максіма Багдановіча, ягоная наватарская праца ў галіне беларускага вершаскладання. Але фармальныя пошукі Эдуарда Акуліна, выкананыя ў рэчышчы класічнага постмадэрнізму, падмацаваныя самабытнасцю ўласнага мыслення. І самае істотнае па духу, па светаўспрыманні – яны моцна знітаваныя з сучаснасцю, з новай эпохай, у якой яму выпала жыць.

Такім чынам, парасткі паэтычнай творчасці Эдуарда Акуліна, як мы бачым, заклалі далейшыя шляхі яе росту і развіцця. Творчая манера паэта, гучанне ягонага верша адразу вылучалася адметнасцю і арыгінальнасцю сярод паэтаў ягонага пакалення.

IV.

У 1990-м годзе Эдуард Акулін з сям’ёй пераязджае на сталае жыццё ў Менск. Невялікая лясная палеская вёска Дуброва, дзе проста за плотам сядзібы паэта раслі баравікі, а на ганак дома пагрэцца з лаўжоў запаўзалі вужы, засталася ў мінулым, гэтаксама як шэсць гадоў працы настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў Дуброўскай васьмігадовай школе. У Менску Эдуард Акулін працуе загадчыкам філіі музея Максіма Багдановіча “Беларускай хатцы”, дзе вялікі беларускі паэт жыў падчас свайго прыезду ў Менск у 1916 годзе.

Эдуард Акулін актыўна ўключаецца ў менскае культурніцкае жыццё. Ён часта выступае як паэт і як бард, спявае свае ўласныя песні на шматлікіх імпрэзах, сустрэчах і вечарынах. У Менску – буйны творчы асяродак, тут – сябры і знаёмыя. Але й не сказаць, каб Менск адразу стаў родным і блізкім для паэта. Эдуард Акулін не можа не

параўноўваць свой мінулы спакойны сузіральны лад жыцця ў вёсцы з мітуслівым гарадскім побытам, і параўнанне ідзе не на карысьць гораду:

Я адвык ад тваіх камяніц,
ад патрэсканай скуры вуліц.
Мне бліжэй цішыня старыц,
што падсвечваюць спеў зязюлін.
Я адвык ад тваіх вітрын,
сумятні і людскога тлуму.
Мне радней светлыня калін
з іх адвечна дзявочым сумам.

(Горад, с. 137/1-8)

Пры чытанні гэтага верша прыгадваецца творчасць беларускіх паэтаў-лірыкаў Паўлюка Труса, Тодара Кляшторнага, якія ў 20-я гады ХХ-га стагоддзя таксама прыехалі з вёсак абжываць Менск, але паэзія якіх, ці іхняя творчая муза засталася блукаць па абшарах нескранутай чалавекам беларускай прыроды. З'язджаліся тады яны, прывабленыя неонавым святлом менскіх вітрынаў, не прадчуваючы яшчэ, што неўзабаве крылы іхнія будуць бязлітасна спаленыя, а талент сцяты крывавым сярпом. Але ўсялякія міжчасовыя параўнанні вельмі ўмоўныя. Часы ўсё ж змяніліся, і талент Эдуарда Акуліна чакаў больш памысны лёс.

Вершы, створаныя ў наступныя 4 гады, збяруцца паэтам пазней у зборнік “Крыло анёла”.

Гэтыя вершы, напісаныя на новым этапе жыцця паэта, прыпалі на гістарычны злом эпох. Матэрыяльныя цяжкасці, праблемы з жыллом, татальны дэфіцыт, бытавыя праблемы – рысы паўсядзённага жыцця. І ў той жа час на вачах развальваецца Савецкі Саюз, і з кожным днём набліжаецца высненая мара – Беларусь прастуе да незалежнасці! Няпростая, радасная, захапляльная і трывожная пара зменаў у грамадскім жыцці краіны, у жыцці паэта прыпала на адзін і той самы час. Паэт не можа не пісаць пра Беларусь.

У вершах, прысвечаных Радзіме, напісаных у гэты навальнічны час, заўважаеш страшэнную трывогу Эдуарда Акуліна за лёс Беларусі. Паэт прымае на сябе ўсе пакуты, увесь боль, які раней давалося перажыць Беларусі:

Вось зямля. Гэта неба,
а між, затаіўшы жалобу сваю,
пачарнелы, як прадзедаў крыж,
на раскрысах Радзімы стаю.

А шляхі – у чатыры бакі
перасохлымі рэкамі мкнуць...
А сляза – на абедзьве шчакі.
А бяда – як разлітая ртуць.

(Крыж, с. 146/4-8)

Паэт выдатна разумее той цяжкі дэнацыяналізаваны стан, у якім падыйшло беларускае грамадства да пераломных падзеяў. Ён выкарыстоўвае паралелі ў беларускай гісторыі, каб паказаць усю складанасць і трагічнасць сітуацыі. Ён задаецца пытаннем: ці

можа народ, які стагоддзямі трываў уціск, і рэгулярна знішчаліся ўсе нацыянальныя адметнасці і асаблівасці, ці зможа ён зрабіць слушны выбар свайго далейшага гістарычнага шляху:

мой народ, пілігрым аслеплы,
што не выйдзе з начы на дзень.

(Слова Паўлюка Багрыма, с. 107/3-4)

Эдуард Акулін робіць выснову, што толькі магутныя сацыяльныя катаклізмы могуць разбудзіць беларусаў, прымусіць іх узяць на сябе гістарычную адказнасць за свай лёс. Гэта была даволі смелая на той час выснова:

Сэрца прысак раздзьмуць у сілах
толькі горана ўздых магутны.

(Слова Паўлюка Багрыма, с. 107/11-12)

Паэт цудоўна ўсведамляе, што воля не даецца проста так, і здабыццё волі патрабуе сур'ёзных намаганняў і ахвяраў. Ён безупынку звяртаецца да гістарычных паралеляў, перадаючы такім завуаляваным чынам свае сапраўдныя думкі. Беларускія постаці нацыянальнага спамеру – Паўлюк Баграм, Францішак Багушэвіч, сваім жыццём, удзелам у паўстанні, як Францішак Багушэвіч, сваёй паэтычнай творчасцю, маральным супрацівам паказалі выдатны прыклад для нашчадкаў. Яны не шкадавалі свайго жыцця, яны рызыкавалі, яны ахвяравалі сваёй уласнай воляй за духоўную свабоду ўсіх беларусаў:

За волю крывёй адплата,
не шкода й жыцця аддаць...

(Францішку Багушэвічу, с. 108/7-8)

Эдуард Акулін надае беларускай мове выключную ролю аб'яднаўчага фактару для ўсяго народу, ролю каталізатара і трансфарматара беларускага грамадства. Мова для паэта – і сакральны сімвал беларусаў, і паказальнік духоўнага здароўя нацыі, і прыкмета незалежнага дэмакратычнага гарамадства. Вось чаму:

“Жывуць у ёй воля й праўда” (Францішку Багушэвічу, с. 108/11).

Вобразы, датычныя Радзімы, атрымліваюцца ў паэта велічнымі і трагічнымі. Анёл-ахоўнік Беларусі напалову белы ад таго лепшага, што ёсць у нашым народзе і на нашай зямлі. І напалову чорны ад тых бедаў, якія ўзяла на сябе Беларусь:

Анёл самотны падаў з неба
Над Беларуссю незаўважна...
Адно крыло – бялей ад снегу.
Другое – чорнае, бы сажа.

(Плач, с.163/1-4)

І не зразумела, якім будзе далейшы лёс Беларусі. Чаму ў нядоўгія гады беларускага нацыянальнага росквіту з 1990-га па 1994-ы мы не бачым аптымізму ў вершах Эдуарда Акуліна? Ці прадбачыў ён, што тая Беларусь, пра якую ён дбаў, і якая жыла ў марах і думках дэмакратычнай часткі беларускага грамадства, неўзабаве набудзе зусім іншы выгляд? Ці баяўся ён сурочыць легкадумнай радасцю вершаванага радка той цяжкі шлях, на які толькі што выйшла маладая Беларусь? Вось жа пачалі збывацца самыя смелыя мары. Беларуская мова стала дзяржаўнай і загучала з высокіх трыбунаў, дзеці масава пайшлі ў беларускія школы. Упершыню за доўгія гады дзяржава ўсур'ёз пачала падтрымліваць беларускую мову і культуру.

Эдуард Акулін сам аддана працуе дзеля беларускага адраджэння. Тысячы дзяцей слухаюць і глядзяць батлеечныя спектаклі, якія разыгрывае перад імі паэт у “Беларускай хатцы”. У батлеечным свеце драўляны народ гаворыць і спявае голасам Эдуарда Акуліна па-беларуску.

У гэтыя гады хто-нікто з беларускіх адраджэнцаў ужо супакоіўся, быў упэўнены, што працэс вяртання беларускай мовы ў грамадскае жыццё незваротны. Эдуарда Акуліна ў гэты час не пакідаюць змрочныя адчуванні. На вяршыні сваёй трывогі, шукаючы трывалага апірышча для душы, паэт звяртаецца да Бога:

Божа літасны, трыадзіны,
Ты літанне маё – пачуй.
Не пакінь у бядзе Радзімы –
уратуй.

(Малітва, с.174/1-4)

Прыехаўшы ў Менск з вёскі, засыпанай радыяцыйным пылам, пражыўшы там з сям’ёй пяць гадоў, Эдуард Акулін не мог абмінуць у вершах і гэтага гора, так да рэшты і неўсвядомленага беларусамі, а калі і ўсвядомленага, дык схаванага, як зазвычай, глыбока ўсярэдзіну.

Яшчэ болей радыяцыі ўпала на малую радзіму паэта, на Веткаўшчыну. І “Лес дзённага асвятлення”, бярозавы гай ля Свяцілавіч, які навеяў Эдуарду Акуліну назву ягонай першай кнігі, як у жахлівым фантазмагарычным сне, засвяціўся на дазіметры ад радыяцыі. Чарнобыльская катастрофа забіла юнацкую мару паэта, ягонае ўяўленне аб дасканалай прыгажосці на роднай зямлі. Чысты і цнатлівы бярозавы гай стаў атрутным і смяротным. Дым Айчыны для паэта стаў “не салодкім, а гаркавым”. Чарнобыльская катастрофа ўяўляецца паэту расплатаю за дзесяцігоддзі нявер’я і адмаўлення ад уласнай нацыянальнай тоеснасці. Чарнобыльскі радыяцыйны дым:

Ён аблуднаму люду быў
і прычасцем святым і карай.

(Дым Айчыны, с. 129/7-8)

З гэтай думкаю паэта можна пагадзіцца хутчэй у метафізічным, чым у гістарычным сэнсе. Бо часам ўсё ж гістарычныя абставіны мацнейшыя і за волю народа.

Не менш кранае пачуцці верш-эскіз, дзе паэт асабліва і не гаворыць пра Чарнобыльскую бяду. Але верш усё ж менавіта пра гэта:

Журавіны бяруць жанчыны,
паслухмяныя студзяць пальцы.
Не баяцца слядоў ваўчыных, --
на чарнобыльскі вецер скардзяцца.

Журавіны бяруць жанчыны,
імі ўсыпана ўсё Палессе...
Нібы кроў па слядах ваўчыных
палымнее на першым снезе.

(Журавіны бяруць жанчыны, с.130/1-8)

І калі сэрца паэта баліць за народ, то ягоная душа шукае супакою ў прыгажосці беларускай прыроды. Гэта тое, з чым ён рос змалку, што кранала ягоныя пачуцці ў юнацкія гады. Гэта тое, што ніколі не здрадзіць паэту, ніколі не расчаруе.

У вершах Эдуарда Акуліна выяўляецца глыбокая і пяшчотная любоў да беларускай зямлі, якая мае сваю адметную, можа, някідкую, але захапляльную прыгажосць. Наша прырода блізкая кожнаму беларусу. Але ж не кожны хоча і можа выказаць свае пачуцці праз эмоцыю і экспрэсію слова.

Вершаваныя акварэлі змяніліся на эскізы. Узмацнілася сэнсавая і пачуццёвая нагрузка гэтых лёгкіх на першы погляд малюнкаў, выкананых упэўненым словам майстры:

Пунсовы ветразь плыў па лесе...
Нібыта свечка па сутонні.
Пунсовы ветразь – ліс на снезе,
агонь блукання на прыволлі.
Плыві, прыгожы, покуль вецер
тваіх слядоў не пакідае,
і абмінуць здалей дасвецце,
дзе лёс-ганчак цябе чакае.

(Ліс, с. 113)

Пры прачытанні гэтага вершу з'яўляецца пранізлівае адчуванне, што паэту ўдалося стварыць імгненны накід абсалютнай свабоды, свабоды, якой няма ў чалавека, якой можна толькі зайздросціць і спачуваць, бо пры сутыкненні з жорсткай рэчаіснасцю ў яе няма шанцаў на выжыванне. У гэтым эскізе праз захапленне ўбачанай прыроднай неўтаймавальнай прыгажосцю пачынае высвечвацца жыццёвы досвед паэта, мудрасць, якая даецца чалавеку з пражытымі гадамі.

V.

Напачатку 90-х гадоў Эдуарду Акуліну было крыху за трыццаць. Здавалася б, яшчэ ўсё жыццё наперадзе, але паэт нервова і хваравіта рэагуе на хуткаплыннасць часу. Ён са здзіўленнем, недаверам і сумам аглядаецца на прамінулую маладосць. Імгненнасць быцця і заварожвае, і расчароўвае яго:

Зялёны месяц травень
мільгнуў і тут жа знік.
Нібыта за дажджамі
прагледжаны цягнік.

Здаецца толькі вось як
яго быў чутны рух...
Стаю – навокал восень,
і семафор патух.

(Травень, с. 143)

Паэт разважае над непазбежнасцю зменаў у сваім жыцці, якое цячэ, як пясок праз пальцы, і немагчыма затрымаць ягоную плынь:

і жыццё, як рака мялее...

Так мінаюць дзяцінства, сталасць.
А наперадзе плёс бялее
ціхаплынны, нібыта старасць.

(Жыццёзварот, с. 133/1-4)

Яму падаецца, што жыццё мінае будзённа і нецікава. Але ў гэтай, здавалася б, і спакойнай, і безэмацыйнай канстатацыі адчуваецца ўнутраная нязгода і пратэст. Трэба жыць па-іншаму, ярка і цікава, чытаецца між радкамі гэтага верша, але жыццё зліваецца ў шэрую і аднастайную плынь, якая цягне чалавека за сабой і якой ён не ў змозе супраціўляцца:

Бяз ценю шкадобы, бяз кроплі адчаю
жыву і жыцця свайго не прыкмячаю...

Год вып'ю, як кубак гаркавага чаю...
Жыву і жыцця свайго не прыкмячаю...

Жыццёвы экватар будзённа страчаю.
Жыву і жыцця свайго не прыкмячаю...

(Бяз ценю шкадобы, без кроплі адчаю, с. 140/1-6)

Прадвызначальнасць лёсу, наканаваны кожнаму чалавеку адыход “у вырай” стаіць перад кожным з нас. І людзі па-рознаму ўсведамляюць гэты бязлітасны вырак прыроды. Паэт выразна адчувае надыход восені ў сваім жыцці, восені, за якой непазбежна прыйдзе зіма:

Восень прыйшла знянацку,
як тэлеграма ноччу.
Восень – і час збірацца
шляхам птушыным крочыць.

(Восень прыйшла раптоўна, с. 135/5-8)

Чаму так рана, задумваемся мы? Трэба сказаць, што матывы безнадзейнасці і песімізму часта чутныя ў лірыцы розных паэтаў. Можна быць таму, што, як у свой час прызнаваўся Уладзімір Караткевіч, яны жывуць як быццам бы са злупленай скураю. Неверагодная чуйнасць на праявы жыцця, празьерна развітае ўяўленне, адчыненая нараозрыст душа, якая ўмее і вымушаная перажываць і балюча рэагуе на жорсткасць і несправядлівасць, мудрасць і сталасць, з'яўляюцца праявамі сапраўдных паэтычных натураў. Часам унутраны крызіс паэта выплёскаецца на вонкі радкамі, напоўненымі глухім болем і адчаем:

Я стаміўся на свеце жыць,
я аб смерці стаміўся думаць...
Ліст на ветры ўгары дрыжыць
і на дол пазірае з сумам.

(Я стаміўся на свеце жыць, с. 132/1-4)

Паэт думае пра непазбежны скон, шукае сімвалічныя знакі і мясціны, да прыкладу, захапляецца бярозавым гаем на вясковых могілках:

Ах, якія могілкі прыгожыя
на радзіме Толіка Сыса!
Дзе бярозай стала ледзь не кожная

у Дняпро схаваная душа...

(Зайздрасць, с.165/1-4)

Ён не асперагаецца назваць гэты верш “Зайздрасць”, бо гэта ж не зайздрасць быць пахаваным на прэстыжных могілках. Гэта падсвядомае жаданне знайсці ў смерці рысы вечнай дасканаласці і прыгажосці.

Паэт думае і разважае пра тое, а што ж застанецца пасля яго ў гэтым свеце? І нараджаюцца радкі аднаго з найлепшых, на мой погляд, вершаў Эдуарда Акуліна:

Месячнай цёплай ноччу
шляхам апошнім, Млечным,
ціха ў Сусвет пакрочу,
буду сабе свяціць...
Каб і адтуль, з вышыняў,
каб і адтуль, з далечы,
бачыць цябе, Радзіма,
і, як цяпер, любіць.

(Месячнай цёплай ноччу, с. 141)

Гэты верш уяўляецца развітальным спевам з жыццём, кранальным, сціплым і глыбока ўласным, ён, як заповіт у любові да Радзімы, які даецца самому сабе. Вечная душа чалавека, вечная любоў, якая струменіць з яе, вечная Радзіма. Уражвае непадробленая шчырасць верша. Ён адначасова і патрыятычны, і лірычны. Ціхая, бязпафасная любоў да Радзімы, любоў, якая перамагае смерць, любоў бязмежная і ўсеабдымная да той Радзімы, якая ў нас ёсць, з яе хібамі і звадамі, з яе нязгаснай прыгажосцю проста праменіцца з гэтага верша.

Эдуард Акулін спрабуе асэнсаваць і суаднесці ўласнае Я і бег часу. Час падаецца яму бязлітаснай нейтральнай субстанцыяй, якая няўхільна забірае ў чалавека жыццё. Чалавечая асоба раствараецца ў часе. Самотныя хвалі часу нясуць чалавека наперад. Паэт імкнецца зразумець, што адбываецца з асобаю ў зменлівым рухомым свеце:

Я ўрастаю ў чарговы дзень,
як у лёд урастае рыба.
Саркафага шкляная глыба
размяжуе святло і цень.

Я ўрастаю ў чарговы год
непазбежна і незваротна,
не шкадуючы дзён самотных,
што згарэлі, нібы бікфорд.

(Я ўрастаю ў чарговы дзень, с. 134/1-8)

Смерць уяўляецца паэту не толькі, як рэальнае пахаванне, але і як адыход душы чалавека ў нябёсныя вышыні. У рэчышчы хрысціянскай традыцыі ён разглядае гатоўнасць уласнай душы да небаўзняцця. Чалавечае жыццё поўнае клопатаў, кахання і пакутаў, поўнае высокіх памкненняў і жарсці, урэшце становіцца падобным да ледзь прыкметнай залатой слязы на свечцы:

Усе пуцявіны прыводзяць у неба.

Для грэшнай душы сваёй крылы гадую.
Калі адыходзіш – адзінае трэба:
на свечцы заўважыць слязу залатую.
(Адлюстраванне, с. 150)

І сон уяўляецца паэту падрыхтоўкаю да развітання з жыццём, кароткачасовай смерцю, калі душа адлятае ад цела, і калі ты можаш паглядзець на самога сябе як бы збоку:

І целу майму пустому
балесна на сподзе сноў.
Вярніся, душа, дадому, –
прашу і не чую слоў.

(Душа, с. 164/5-8)

Паэт прыходзіць да высновы – усё жывое смяротнае і нявечнае, таксама як нявечныя чалавечыя адчуванні. У роздумах пра нявечнасць жыцця вымалёўваецца парадаксальная выснова. Чалавек нараджаецца дзеля таго, каб памерці. Ні для чаго іншага, не дзеля кахання, не для працы, не для цялесных задавальненняў і ўцехаў, а для смерці. Жыццё і смерць маюць у паэта непарыўную сувязь. Квітнеючая радасць жыцця адначасова выклікае непазбежны трыўмф смерці:

Сустракаемся, каб развітацца.
Засынаем, каб прагнуцца.
Нараджаемся, каб памерці...
Для смерці нараджаемся мы аднойчы.

(Вольны верш, с. 120)

Заўважны ўнутраны надлом, прадчуванне наканаванага жыццёвага тупіка часам выклікае ў паэта ярасны пратэст. Ён імкнецца вызваліцца з абрыдлівай паўсядзённасці, захаваць ахвярны імпэт маладосці. Міг смяротнага нябеснага па вышыні пачуццяў шчасця даражэйшы для паэта за маўклівае і пакорлівае зямное існаванне:

Забяры мяне ў неба, маланка!
І хоць шчасце з табою – на міг...
Я клянуся быць шчырым каханкам
у пякельных абдымках тваіх.

Лепей знікнуць у сіняй прасторы,
абудзіўшы залевай раллю,
чымся жыць у маўклівай пакоры –
і аднойчы сысці пад зямлю.

(Забяры мяне ў неба, маланка!, с.142)

Неспатольная душа паэта бунтуе і супраціўляецца няспыннай і халоднай плыні лёсу. Паэт спрабуе супрацьстаяць плыні, ён імкнецца ўзляцець над ёй, але з скрухаю усведамляе, што чалавек непазбежна прайграе ў гэтым сутыкненні. Не знаходзячы падтрымкі на зямлі, ён не заваёўвае яе і ў памкненнях- марах:

Гэта сам я сябе распнуў
на няшчаднага лёсу пяльцах.
Стаў над безданню – і сігануў,

нат забыўшы, што воск плавіцца.

Гэта сам я сябе пракляў,
сярод неба – не стала сілы...
Воск на пальцах – крывёю ззяў
ад зламаных маіх крылаў.

(Ікар, с. 138/5-12)

Вялізны зрух у лёсе краіны і народу супаў па часе з мацнейшым духоўным крызісам у творчасці паэта. Выпадкова гэта ці не, цяжка сказаць. Ёсць рэчы невытлумачальныя, метафізічныя, якія нельга зразумець згодна логікі і рацыяналізму. А, можа быць, шпаркая хада ў вырашэнні грамадскіх, нацыянальных пытанняў, калі здавалася, што ўсё, беларуская справа стаіць на добрым торы, так паўплывала на яго?

Дзіўна, што працуючы ў тыя гады разам з Эдуардам Акуліным у адным музейным калектыве, часта сустракаючыся і размаўляючы з ім, я не заўважаў гэты жыццёвы надлом, гэтыя магутнейшыя душэўныя перажыванні. Не думаю, што іх заўважаў яшчэ хто з ягоных сяброў і знаёмых. Хаця ў гэтым я, можа быць, і памыляюся. Безумоўна, я чуў і чытаў у тыя гады гэтыя вершы. Але, калі паэту было 30 гадоў ці каля гэтага, калі ён не дасягнуў яшчэ і ўзросту Хрыста, неяк не думалася пра крыніцы ягонага сусветнага суму. Пэўна, што тое, што паэт перажываў у сабе, пра што маўчалася ў гутарках і размовах нават з сябрамі, шчыра і адкрыта вылівалася ў вершах.

На маю просьбу пры падрыхтоўцы гэтага артыкулу патлумачыць матывы смерці, хуткага адыходу з жыцця ў вершах, напісаных у пачатку 90-х гадоў, Эдуард Акулін адказаў наступным чынам: “Самім фактам свайго нараджэння мы прыгавораныя да непазбежнай смерці...Адзінае, што я вынес з гэтага змрочнага перыяду сваёй творчасці – слова матэрыяльнае і напісанае можа стаць рэальнасцю. Вось жа напісаў я па маладосці: “Пахавайце мяне ў Бесядзь...” І ў Бесядзі праз колькі гадоў абарвалася жыццё маёй цёткі Тацыяны. Напісаў верш “Зайздрасць”, прысвечаны Анатолю Сысу, з радкамі: “Хораша пры бацькавай магіле тут пачуць на Радаўніцу гром...”, і праз 5 гадоў, акурат на Радаўніцу, хаваў Анатоля на ягоных гарошкаўскіх могілках... Таму зараз стараюся нічога падобнага не пісаць, каб не дражніць лёс...” (Ліст ад 22.04.2013)

Псіхалагічна няпроста быць паэтам народу, у нацыянальным характары якога існуе рыса маўчаць і ўтойваць свае ўнутраныя душэўныя зрухі і эмоцыі. Чытаю сёлетняе інтэрв’ю ксяндза-паляка, які ўжо дзесяць гадоў як працуе ў беларускай глыбінцы. Ён піша “Беларусы даволі замкнутыя ў сабе, калі гаворка ідзе пра выяўленне сваіх пачуццяў і перажыванняў – таксама рэлігійных – перад іншымі людзьмі”. Можа ў першую чаргу ўсіх іншых, думаю я.

Цяжка быць беларусам і паэтам. Бо паэт мусіць быць шчырым і адкрытым для ўсіх людзей.

Я чытаў гэтыя напоўненыя смуткам вершы Эдуарда Акуліна. Але яны перамяжваліся з любоўнай лірыкай паэта, якую ён працягваў пісаць, і адыходзілі на другі план. А званчэй за ўсё гучалі песні паэта-барда. Песні пра Радзіму, пра каханне, але ніяк не пра смерць...

VI.

Багата вершаў у зборніку “Крыло анёла” прысвечаныя каханню. Эдуард Акулін працягвае раскрываць рамантычныя і настальгічныя пачуцці, якія апаноўваюць лірычнага героя падчас кахання, што было характэрным і для ягоных юнацкіх вершаў. Каханне асацыюецца ў паэта з нечым чыстым і светлым, у ім пацалункі “ад Мілавіцы да сьвітання”, яго ахутвае “мгкі водар сініх бэзаў”. Каханне ў Эдуарда Акуліна часта ідзе поруч з вясною, бо там “першаквецце кахання...”

Расставаньне з каханнем выклікае ў паэта асацыяцыі з восенню і зімой:

Крыкну наўслед лету я:

– Даруй мне за ўсё, светлая!

(Міньён памяці, с. 126/ 14-15)

Прыродныя з’явы дапамагаюць Эдуарду Акуліну выказаць настрой ягонай душы. Тады паэта ахінаюць пачуццё смутку і суму:

Мой смутак, нібы несціханы

кастрычніцкі, помслівы дождж

(Смутак, с. 144)

Радасць і шчасце ў каханні хуткацечныя. Не паспявае лірычны герой атрымаць асалоду ад гэтага пачуцця, як яго апаноўваюць іншыя хвалі перажыванняў. Каханне прыносіць паэту больш сумных і маркотных матываў у настроі. Адпаведна, гэтыя матывы дамінуюць і ў вершах паэта пра каханне.

Спектр разнастайных пачуццяў у вершах пра каханне вельмі шырокі. Гэта і сум, які паэт чытае ў вачох любімай. Каханне яшчэ жыве, але з’яўляюцца першыя прыкметы, якія гавораць пра будучае расстанне:

Гэта вусны дазвол давалі,

гэта вочы світалі сумам.

(Паўднёвы ўспамін, с.119/7-8)

Гэты сум, выкліканы ўспамінамі пра вочы каханай. “Калі двое людзей глядзяць адзін на аднаго, то адное ”я” стаіць насупраць другога “я”... Позірк чалавека прамаўляе”, - так напіша ў філасофскай працы “Структура чалавечай асобы” Эдыта Штэйн. У вачах можна прачытаць тое, што не выказваюць словы. Вочы не маняць, таму яны часта будуць вызначальным сімвалам у вобразнай сістэме паэта:

Ты – мой сум.

Пасярод ночы ўспамінаю твае вочы.

(Вольны верш, с. 120)

І зноў сумныя вочы жанчыны, як прыкмета расстання і здрады з’яўляюцца ў вершах Эдуарда Акуліна:

Жанчына з сумнымі вачыма,

табе пасуе колер здрады...

(Жанчына з сумнымі вачыма, с. 168)

Каханне яшчэ жыве. Але незразумелыя і загадкавыя законы жыцця разлучаюць людзей і з’яўляюцца смуткам ад развітання з каханай:

Пакладзі мне далонь на вусны...

Развітальна і безпрымусна.

(Міньён памяці, с. 126/1-2)

Боль душэўны не менш пакутлівы за фізічны боль, асабліва калі ён прынесены каханнем:

Майскі ранішні бэз –
фіялету разліў на паркане,
Быццам свежы парэз,
што раптоўна ў душы закрывяніў...

(Бэз, с. 121/11-12)

Гэта і маркота ад пакінутасці і адзіноты. Туман у паэта ў прыродзе асацыюецца з маркотаю ў душы. А што можа быць больш маркотным за снежаньскі туман:

Туман у снежні –
варажба...
Ці насланне,
ці адзінота?
Ён першы снег не зневажаў.
Ён проста быў, як я, маркотны.

(Туман у снежні, с. 127/1-6).

Маркота ўзнікае ў паэта і ад бязмежнага кахання:

Над безданню даверлівых вачэй
мая маркота ў белы строй прыбраная,
мая каханая

(Газэля, с. 159/11-13)

Ці самота ў аднайменным вершы “Самота”, і нават адчай ад кахання ў вершы “Адчай”. Такі склад душы паэта. Жывучы, ён думае пра смерць, кахаючы, ён перажывае непазбежную страту кахання.

Паэт перабраў шматлікія мінорныя таны і паўтаны, якія ўзнікаюць у чалавека ў закаханым стане ці пры расстанні з каханнем. Ён выявіў сябе непераўзыйздзеным майстрам у паказе ледзь заўважных і адчувальных зрухаў, якія выклікаюць прывід кахання ў чулай і безабароннай душы. Ён здолеў выказаць тое, у чым людзі вельмі часта не хочуць прызнавацца самім сабе, бо ўспаміны такога кшталту выклікаюць не толькі сум, але і боль. Але паэт не баіцца болю ад прамінулага кахання. Бо ў ім існуе значная, а то і лепшая частка чалавечага жыцця.

У любоўнай лірыцы Эдуарда Акуліна з’явіліся і новыя рысы. У ягоных вершах загучалі эратычныя матывы. Пасля юнацкіх рамантычных мараў і спатканняў прыходзіць спазнанне жарснага кахання ад сумеснай блізкасці мужчыны і жанчыны:

ты мовіш сціхотна: - Вазьмі,
вазьмі маё цела, каханы,
і боль мой, і слёзы мае...
і сонца ўзаўецца фантанам
рассыпаных кос па траве...

(Пазнанне, с. 147/4-8)

Паэт ў вершах адкрыта любуецца жаночым целам. Ён не бачыць у сваім захапленні нічога заганняга. Эротыка гэтаксама спалучаецца ў Эдуарда Акуліна з рамантычнымі настроямі, з эстэтычным захапленнем характэрным.

Вобраз аголенай жанчыны ў вадзе – адзін з любімых вобразаў паэта. Эдуард Акулін параўноўвае жанчыну і з віяланчэлю, якая абрысамі нагадвае каханую жанчыну:

Па меры таго як памалу
з глыбі яна йшла на мель,
я бачыў: ад футарала
вызвалялася віяланчэль.

(Жанчына, с. 117/1-4)

ці з русалкаю, якая аголенай плёскаецца ў вадзе:

У сціплым убранні Евiным
цябе сустракала возера...

(Сустрэча, с. 122/3-4)

Эратычная карціна малюецца паэтам і на беразе ракі. Гэта чыстая, цнатлівая эротыка. Прыгажосць жаночага цела ўзносіцца паэтам да ўзроўню эстэтычнага канону:

Сарамліва ў люстэрка ракі
ты сама на сябе паглядзела...
І каса паслухмяна з рукі
вадаспадам ахутала цела.

(На беразе, с. 169/1-4)

І нават пакой у кватэры можа пераўтварацца ў разгайданае мора:

Не вернецца назад Учора.
Дзе ложах – яхта. Хвалі – шторы...

(Трыялет, с. 172/5-6)

У каханай жанчыне паэт бачыць найдасканалейшае стварэнне:

Ад зайздрасці цмянее сонца
перад мадоннай з Белай Русі.

(Мадонна, с. 118/3-4)

Безагляднае пакланенне жаночаму характву, захапленне цудам жанчыны робяць эратычныя вершы Эдуарда Акуліна праўдзiвымі, нязмушанымі песнямі цялеснага кахання, якое з'яўляецца часткаю чалавечага жыцця. І калі Бог дазваляе і ўхваляе такое каханне, то ці ж вінаваты паэт, які натве яго ў вершаваныя радкі...

VII.

Працягвае Эдуард Акулін эксперыментавач з разнастайнымі вершаванымі формамі. І калі ў першых двух зборніках паэта сустракаюцца паэтычныя формы, вядомыя ў беларускай паэзіі яшчэ ад часоў Максіма Багдановіча, то ў “Крыле анёла” мы бачым пошук і працу паэта над вершаформамі, якія даволі рэдка ўжываліся ў айчыннай паэзіі ці не выкарыстоўваліся зусім. Так, у зборніку ёсць туюгі, чатырохрадковікі з трыма аманімічнымі ці каламбурнымі рыфмамі; віланэль, які складаецца з трохрадкоўяў са скразнымі рыфмамі першай і трэцяй строфаў і з асобнай рыфмаю другіх строфаў; рытурнэль створаны з трохрадкоўяў, дзе рыфмуецца першы і трэці радкі строфаў, а першы радок уяўляе адно ці двухскладовае слова; элегія – верш з пачуццём суму і смутку; канцона – верш, складзены з шасцірадкавых строфаў з рыфмаю абавв; газэля – верш з шасцірадкавых строфаў, дзе зарыфмаваныя два першыя і ўсе цотныя радкі строфы.

Відавочна, што паэт ставіў перад сабой некалькі мэтаў: удасканаліць сваё майстэрства вершаскладання, а таксама паказаць лексічнае багацце беларускай мовы, яе танічнасць, пластычнасць і мілагучнасць.

Праца з пэўнымі, створанымі за тысячагоддзі існавання і разьвіцьця паэзіі, формамі вершаскладання мае глыбокі сэнс. Гэта – не бяздумная гульня ў перліны, як можа здацца на першы погляд. Адшліфаваны вершаваны канон – вяршыня мастацтва вершаскладання. Ён строгі, нязменны, як ліцейная форма, якая ўнарамоўвае гарачыню паэтычнага слова і прымушае яго зіхацець загадзя прадуманымі ўзорамі, строгім арнамантам і загадзя пазначанымі гранямі. У застыласці і статычнасці формы адчуваюцца веліч, годнасць і прыгажосць. У вызначаным чаргаванні рыфмаў, пэўнай колькасці радкоў, у цвёрдай канструкцыі строфаў закладзеная архітэктоніка стагоддзяў. У разнамерным рытме вызначанай колькасці складоў чутнае цыклічнае чаргаванне прыродных з’яў: шоргат марскіх хваляў, узыход і захад сонца, нараджэнне і паміранне поўні.

Ужыванне класічных паэтычных формаў патрабуе ад паэта дасканалы веданні і адчування мовы. Чытаючы “Газэлю” ці “Асеньні рытурнель” Эдуарда Акуліна разумееш, што складаныя вершаформы не толькі не абмежавалі думку і пачуцці паэта, але, дзякуючы ім, яны заблішчэлі і заіскрыліся словамі і радкамі, як аграненыя дыяменты:

І рэха вечаровае званчэй,
калі шапчу да зорак апантана я –
мая Каханая!
І смехам тваім поўніцца ручэй,
як ад мяне за далеч ты схаваная,
мая Каханая.

(Газэля, с. 159/14-19)

Не знікла за сто гадоў з часоў Максіма Багдановіча і праблема прэстыжнасці беларускай мовы. То там, то сям чуюцца галасы, што беларуская мова грубая, немілагучная, абмежаваная ў сваіх сэнсавых магчымасцях і лексічных рэсурсах. Добрымі лекамі ад гэтай хваробы з’яўляюцца вершы, якія наглядна паказваюць разнастайныя магчымасці беларускай мовы як інструменту маўлення.

Беларускія паэты – вяшчуны і захавальнікі Зніча беларускай мовы. Яны чарадзеяць на капішчы Мовы. Яны пакланяюцца ёй і ўносяць вершы–малітвы. Яны гатовыя абараняць мову продкаў і змагацца, і цярпець за яе. І Эдуард Акулін – адзін з найбольш адданных Мове вяшчуноў-чарадзеяў.

VIII.

Як я ўжо згадваў, зборнік “Радно” – чацвёрты па ліку ў паэзіі Эдуарда Акуліна, цалкам увайшоў у выбраны том “Святая ноч”. Рабілася гэта дзеля таго, што амаль увесь наклад зборніка ў 2000 годзе быў знішчаны проста ў друкарні. Прычынай гэтага былі некаторыя вершы са зборніка, якія ўласнік друкарні палічыў занадта вострымі і палітызаванымі, у прыватнасці, верш “Паэт”, прысвечаны Народнаму паэту Беларусі Нілу Гілевічу. Уласнік друкарні пабаяўся, што з’яўленне “Радна” з выходнымі дадзенымі ягонаў друкарні можа зашкодзіць ягонаму бізнэсу з боку ўладаў. У выніку кніжка была пушчаная пад нож, а на руках у паэта засталася толькі некалькі сігнальных асобнікаў.

Такім чынам, некаторыя вершы Эдуарда Акуліна былі ўспрынятыя як палітычная крамола. Вось так шырокамаштабная барацьба ў краіне з плюралізмам думак, з іншадумствам прайшла і па творчасці паэта.

Сумная гісторыя выдання паэтычнага зборніка “Радно” паўтарае іншую расправу з кніжкай “Вершы Анны Ахматавай”. У 1946 годзе ўвесь яе наклад быў знішчаны ў друкарні, засталася толькі крыху болей за дзесяць асобнікаў кнігі. Прайшло больш за паўстагоддзя і ў Беларусі, гэтай Вандэі Савецкага Саюза, гісторыя паўтарылася нанова.

У другой палове 90-х гадоў мінулага стагоддзя кардынальным чынам змяніліся адносіны дзяржавы да беларускай мовы. Была згорнутая беларускамоўная адукацыя. Спыніўся працэс пераходу на беларускую мову розных галінаў сацыяльнага і грамадскага жыцця, якія залежалі ад уладаў. Ізноў востра паўстала пытанне самога існавання беларускай мовы. Быў праведзены рэферэндум, які пазбавіў беларускую мову статусу адзінай дзяржаўнай мовы. Больш за тое, пад пытанне было пастаўлена само існаванне беларускай дзяржавы. Дзяржаўная сімволіка краіны, якая мела гістарычныя карані: герб Пагоня і бела-чырвона-белы сцяг, была зменена на бэсэсэраўскую сімволіку з нязначнымі адрозненнямі. Застаўся складзены ў часы Сталіна і крыху мадэрнізаваны дзяржаўны гімн. Саюзныя вайсковыя і эканамічныя дамовы з Расіяй моцна прывязвалі Беларусь да імперскай краіны, якая на працягу стагоддзяў выступала ў якасці агрэсара і акупанта, якая паслядоўна прыгнятала і знішчала ўсе памкненні беларусаў да незалежнасці, да развіцця ўласнай тоеснасці, да развіцця мовы і культуры. Пасля бурнага працэсу нацыянальнага адраджэння пачатку 90-х гадоў гэтак жа імкліва наступіў рэгрэс.

Эдуард Акулін балюча і хваравіта перажывае гэтыя змены, якія перакрэслівалі ягоныя мары і спадзяванні, выказаныя яшчэ ў падсавецкі час. Ідэя нацыянальнага, культурнага, моўнага адраджэння была падвергнутая атацы і астракізму, была зняважаная і абылганая нашчадкамі сталінска-брэжнеўскай сістэмы. Яны звывкліся жыць у ідэалагічным кактэлі, замяшаным на камуністычных ідэях, папулізме, халуйскай угодлівасці перад рускай мовай. Яны прызвычаліся да духоўнай і маральнай няволі. Яны не ўяўлялі, што можна і трэба жыць па-іншаму.

Але як не дзіўна, драматычная, а часам трагічная сітуацыя ў краіне, катастрофа, якая адбывалася з беларускай культураю, моваю, мабілізавалі жыццёвыя і духоўныя сілы Эдуарда Акуліна. І хаця ў вершах, дзе выяўляецца ўнутраны стан паэта, яшчэ гучаць матывы песімізму і безнадзейнасці, паэту здаецца, што ён ужо ніколі не ўзнімецца ў нябёсы паэзіі, не адарвецца ад штодзённага будзённага існавання:

Баюся вышыні –
стаміўся ад палёту...

(Чакаю цішыні, с. 180/3-4)

І хаця яшчэ на паэта набягаюць хвіліны роспачы і расчаравання, “калі нябёсы клічуць на спатканне” (Паэты пачынаюцца з любові, с. 182/8). І водгулле творчага крызісу, матывы смерці ахопліваюць яго час ад часу:

Маёй душы пустую клетку
даўно пакінуў салавей...
Тут вершам пішуць вельмі рэдка,
тут смерць – апошняя з надзей.

(Мая душа – як ліфт парожні, с. 192/9-12)

Яшчэ чуваць у вершах сум па незваротнай лёгкасці быцця ў маладосці, ва ўяўленні паэта лёгкае крыло юнацтва легла на праявічную плаху жыцця:

Гадоў, як воблакаў сплыло –
Больш не лятаю вольным птахам.
Юнацтва лёгкае крыло
жыццём заручанае з плахай.

(Юнацтва, с. 215/9-12)

Але прыходзіць супакаенне і разуменне і розумам, і душою, што “і жыццё – як няблізкі шлях...” (Я шкадую пражыты дзень..., с.244/9) і што “вырай мой – няблізкі, недалёкі...” (Верасень мярэсіцца ў смуге, с. 194/10). Паэт змірыўся з тым, што жыць усё ж прыйдзеца столькі, колькі наканавана ці адмерана Богам.

Вяртанне да клопату будзённага жыцця адбываецца ва ўяўленні Эдуарда Акуліна пад наглядом Чарнобыльскага анёла, анёла-ахоўніка, ці то фантастычнай пачвары – вырадка, ці то супер-анёла, загартаванага ў радыяцыйным пекле:

Ён маўчаў і глядзеў мне у вочы,
ён прарочыў нязжыты мой лёс.
Я з магілы глыбокае ночы
пад паглядам яго уваскрос.

(Чарнобыльскі анёл, с. 201/5-8)

Паэт імкнецца быць гранічна шчырым перад сабой найперш у творчасці: “Я хацеў бы пісаць, як живу...” (с. 181/1). А таксама ў жыцці, якое адбываецца ў ягоных вершах. Слёзы–вершы ў паэта напоўненыя пяшчотай і міласцю:

І слязіна мая – як кроў,
што падсочана з роду Дрэва,
дзе ўпадзе яна – там Любоў,
там святальных валос залева...

(Я хацеў бы пісаць, як живу, с. 181/13-16)

Сам працэс вершатварэння для Эдуарда Акуліна прыцягальна-пакутлівы, ён паліць душу паэта жахлівым агнём: “Натхненне міг – агнём Геены” (Паўночны пакой, с. 214/11-12).

Паэтычны дар, мяркуе паэт, блізкі зда чараўніцтва, а магія слова перайшла да яго ў спадчыну ад прабабулі:

Я з таемных тваіх маленняў,
я з глінянай тваёй імшы
скраў пярынку твайго агменю,
скраў святлінку тваёй душы...

(Гліняная імша, с. 220,9-12)

У вершах гэтага перыяду Эдуард Акулін выкрышталізоўвае сваю жыццёвую пазіцыю. Яна ў яго можа быць нязручная і непрыёмальная для адных, верагодна, занадта рэзкая і максімалісцкая для іншых, але ясная і зразумелая для ўсіх:

Палю масты, але з адной умовай,
як ведаю, што болей не вярнуся...

Палю датла, а толькі на палову –
наўрад ці і з гадамі навучуся.

(Спаліць масты..., с. 188/9-12)

Жыццёвая пазіцыя паэта ўзвышана-ахвярная, падкрэслена цэнтрычная, без аглядкі на абставіны, акаленне і асяроддзе:

Пайду ў Лістапад
без надзей на вяртанне,
як жораў журлівы ў обнізе зор...
Сыду назусім – ерэтык-самазванец...
Спытаюць – куды?
Адкажу – на касцёр.

(Пайду ў Лістапад..., с. 202/11-15)

Матывы ахвярнасці гучаць у вершах Эдуарда Акуліна. Ён гатовы ахвяраваць сабой за Радзіму, за беларускі народ. Паэт стварае мегалітычныя метафарычныя вобразы, уяўляючы сябе з Крыжом Беларусі на плячах, прадчуваючы, што ён можа быць распнутым на ім:

калі ўвырайлётныя гусі
мне сэрца, як пацер, праніжуць,
раскрэсы маёй Беларусі
я ў рукі вазьму заміж крыжа,

і рушу насустрач Галгофе
зашклёным шляхам перадзім'я...

(Пілігрым, с. 203/5-10)

Шчымлівая любоў да няшчаснай краіны бачная ў гэтым вершы. Біблейскія матывы ўкрыжавання Ісуса Хрыста, ягонага пакутніцкага шляху на Галгофу метафарычна пераносяцца паэтам на глебу сучаснасці. Лёс цяперашняй Беларусі ва ўяўленні паэта – гэта пакутніцкі крыж, узвалены на плечы яе адданных і ахвярных сыноў. Непазбежны шлях да беларускай Галгофы, на якім паэт прароча бачыць ахвяры і пакуты. Але дадзены аброк, і які б не быў вынік, паэт гатовы годна прайсці па гэтым цяжкім шляху.

ІХ.

Зацікавіла Эдуарда Акуліна і выклікала рэфлексіі ў вершах гэтага перыяду роля паэта ў беларускім грамадстве. Спробы асэнсаваць ролю, значэнне і месца паэта ў беларускай прасторы рабілі ў свой час і Янка Купала, і Максім Багдановіч. Яны акрэслівалі значэнне беларускіх паэтаў як надзвычай важнае. З аднаго боку, яны бачылі прызначэнне паэта быць будзіцелем народу, песняром-вешчуном, уладальнікам народных дум, вуснамі якога прамаўляе сама ісціна. З другога боку, паэты ўяўляліся захавальнікамі сутвы народнай душы, культурных і духоўных скарбаў народу.

За саветамі, згодна з канонамі сацыялістычнага рэалізму, роля паэтаў зводзілася да ролі праваднікоў камуністычнай ідэалогіі. Багата хто з беларускіх паэтаў не пагаджаўся, супраціўляўся і рызыкаваў, парушаючы гэтыя каноны. З другой паловы 80-х гадоў ХХ-га стагоддзя ізноў пачалося новае інтэнсіўнае асэнсаванне месца паэта ў сучасным жыцці.

Многія паэты вярталіся да ідэалогіі адраджэння, адпаведна, яны па-іншаму ўяўлялі сваю ролю і значэнне ў жыцці беларускага народу.

У той час пісаў пра ролю паэта ў жыцці народу і Анатоль Сыс.

Для Эдуарда Акуліна гэтая праблема стала надзённай у другой палове 90-х гадоў, у звязку з цынічным ігнараваннем уладамі тых думак і пасылаў, якія гучалі і ў выказваннях, і ў творчасці беларускіх пісьменнікаў, а таксама з абмежаваннем свабоды творчасці, якое рознымі спосабамі праводзілі ўлады. Вярталася задушная атмасфера страху і маўчання, характэрная для сталінскіх 30-х гадоў. Творцаў падзялілі на “сваіх” і “чужых”. Падзел пісьменнікаў адбыўся па ідэалагічным прынцеце, па іхніх поглядах на грамадска-палітычныя падзеі ў краіне. Адпаведна, творы “чужых” пісьменнікаў перасталі друкавацца ў дзяржаўных выдавецтвах, яны выключаюцца з навучальных праграмаў па беларускай літаратуры. Апальных пісьменнікаў не пускаюць на тэлебачанне і радыё, іх “не заўважаюць” ва ўсіх сферах грамадскага жыцця.

Існавання Беларусі як незалежнай, вольнай і дэмакратычнай краіны было пастаўленае пад пытаньне. Гэта стала асабістым выклікам для Эдуарда Акуліна як грамадзяніна і творцы. Паэт не маўчыць. Ён мае асабісты адказ на гэтае пытанне. Проста і лёгка любіць моцную і паспяховую краіну. Але ж яшчэ большай любові патрабуе краіна слабая і пагарджаная:

Паэты пачынаюцца з любові
да страчанай, зняважанай Айчыны.

(Паэты пачынаюцца з любові, с. 182/1-2)

Паэт шукае апірышча для Беларушчыны ў духоўных настаўнікаў народу:

Францішак, Максім і Янка – гартуйце крывіцкі дух.

(Стаю на цвітарным ганку, с. 213/9-10)

Беларусь нарадзіла сваіх прарокаў. Яны аб’яднанія Беларуссю, і Радзіма аб’ядноўвае іх.

Паэт асуджае прымус і ціск на вольную паэтычную думку:

Пры гэтым народзе,
пры гэтай уладзе
паэтаў народных
штурхаюць на здраду...

Паэтаў вялікіх,
чый век несканчоны,
змушаюць маліцца
на псеўдаіконы

(Паэт, с. 228/1-8)

Праблема стасункаў творцаў і ўлады не новая для беларускай літаратуры. Сто гадоў таму Янка Купала даў на яе свой адказ у паэме “Курган”. Каб адважыцца паўтарыць, здавалася б, не новую ісціну, беларускім творцам прыйшлося перажыць жахлівае стагоддзе асабістых выпрабаванняў, доўгія дзесяцігоддзі пакутаў і растаптанага гонару. Урэшце з’явілася магчымасць і выспела воля ізноў стаць самім сабой. Эдуард Акулін годна і голасна абвяшчае: “песня не прадаецца!”

Сутнасць паэтычнага таленту незямная, адрозная ад паўсядзённага жыцця, сцвярджае Эдуард Акулін. Паэты, дзякуючы сваім магічным магчымасцям, блізкія да

Бога. Яны – безабаронныя жыхары нябёсных мараў і ўяваў. Яны – пазначаныя пячаткаю Божага бласлаўлення. Яны, як святыя і родавыя птушкі, не падлягаюць знявагам і крыўдам :

Паэты ж – нябёсаў дзеці.
Паэткі – каханкі Бога...
Іх крыўдзіць – цяжэй у свеце
няма ад граху такога.

(Бяздомніца, с. 229/5-8)

Але ж – “сляпая Айчына”, у скрусе піша Эдуард Акулін. А ў такой Айчыне і паэткі становяцца “бяздомніцамі”, рэагуючы на пазбаўленне працы паэткі Дануты Бічэль-Загнетавай у Гродзенскім музеі Максіма Багдановіча. Вось так бязмежная любоў да Беларусі змяняецца ў паэта на глыбокае расчараванне. Паэт мае адказ – чаму гэта робіцца, бо “намі сляпыя правяць”...

Абсалютным аўтарытэтам у беларускай паэзіі, духоўным і творчым настаўнікам, прыкладам у служэнні Бацькаўшчыне Эдуард Акулін лічыць Максіма Багдановіча. У зборніку “Радно” паэт не аднойчы звяртаецца да вобразу Максіма Багдановіча. У вершы “Яно” Эдуард Акулін асэнсоўвае трагічны жыццёвы шлях паэта, хвароба, а затым і смерць якога была выкліканая вяртаннем у Беларусь. Ідэалы Максіма Багдановіча з’яўляюцца своеасаблівым эталонам, па якім Эдуард Акулін вымярае сучасныя падзеі.

Максім Багдановіч у сваёй творчасці адбудоўваў ідэальную Беларусь, краіну з развітай культураю, моваю, багатай гісторыяй і нацыянальнай годнасцю. Але сучасная рэчаіснасць моцна адрозніваецца ад багдановіцкага ідэалу. Таму Эдуард Акулін з горыччу звяртаецца да паэта. Зварот гэты бязлітасны, але справядлівы:

Максім, не вяртайся з далёкае Ялты –
цябе не пазнае тутэйшы народ.

Бо й сёння – сляпы ён, з нішчымнай душою,
як колісь, калі ты пра гэта казаў...
Яму непатрэбны ні слава Пагоні,
ні бел-чырван-белы, крывіцкі штандар.

(Максім, не вяртайся..., с. 205/3-8)

Пагроза для незалежнасці Беларусі ўспрымаецца паэтам як абсалютная трагедыя. Беларусь ён параўноўвае з валошкаю-васільком, з кветкаю, якую і Максім Багдановіч надзяляў пэўным сімвалічным зместам у сваіх творах:

Валошку тваю, Беларусь нашу мару,
вось-вось янычарскія скосяць мячы...

(Максім, не вяртайся..., с. 205/11-12)

Да гэтай жа тэмы паэт вяртаецца ў вершы-прысвячэнні Максіму Багдановічу. У ім паэт засяроджвае ўвагу на адмене і забароне ўладамі гістарычнага герба Пагоня і небяспецы для далейшага існавання і развіцця беларускай мовы:

не трывожце сон Паэта –
ён у сне сваім шчаслівы...

Бо не ведае, не знае,
што ў забранай той краіне
на яго Пагоню зграю
нацкавалі – Вершнік гіне...

Што арнат залатарунны
тканай ім да скону мовы
разарвалі ўнукі-гуны,
і крывёй барвеюць словы:
БЕЛАРУСЬ, РАДЗІМА, ВОЛЯ!

(Максіму Багдановічу, с. 219/3-13)

Х.

Вобраз Беларусі як “забранага краю” вядомы нам з творчасці Янкі Купалы. Забраны край – краіна пад акупацыяй, краіна без свабоды і незалежнасці. Такой маляваў Беларусь Янка Купала пад уладаю Расійскай імперыі.

Эдуард Акулін аднаўляе гэты вобраз на сучасным этапе гістарычнага развіцця Беларусі. Вынікі ягонага пераасэнсавання несучыяшальныя. Беларусь ізноў, ці – усё яшчэ – “забрана краіна”, дзе няма месца для сваёй гісторыі, дзе гіне беларуская мова – душа народу, дзе няма волі.

Адмену дзяржаўнасці беларускай мовы, пасіўную згоду беларусаў з адмовай ад беларусізацыі, з разбурэннем беларускамоўнага школьніцтва, якое актыўна развівалася ў першай палове 90-х гадоў, паэт разумее і адчувае як нацыянальную катастрофу.

Драматычная сітуацыя адкату ад нацыянальнатворчай дзяржавы і вяртанне ў постсавецкую дэпрэсіўную рэчаіснасць выклікае ў Эдуарда Акуліна шмат пачуццяў. З аднаго боку, Беларусь стала незалежнай дзяржавай. Здаецца, збылася недасяжная мара некалькіх папярэдніх пакаленняў сведамых беларусаў, за якую дзясяткі тысячаў людзей змагаліся і загінулі, ці былі рассеяныя па ўсім свеце, так і не ўбачыўшы станоўчага выніку свайго змагання. З другога боку, большасць беларусаў, на жаль, не ўсвядоміла каштоўнасці такіх паняткаў, як – незалежнасць і свабода. Далася ў знакі саветызацыя і русіфікацыя, якія актыўна праводзіліся ў Беларусі цягам дзесяцігоддзяў. Ва ўладзе апынуліся людзі з вельмі эклектычнымі грамадска-палітычнымі поглядамі, з постсавецкім менталітэтам, для якіх нацыянальныя каштоўнасці, беларуская ідэя мала што значылі. Якія, больш за тое, варожа ставіліся да праяваў нацыянальнага адраджэння, што занялося ў канцы 80-х і пачатку 90-х гадоў. Яны ізноў абрынулі краіну ў звыклае рэчышча постсавецкіх ідэалагемаў.

Беларусь стала незалежнай. Але зусім не такой, якой яна мусіла быць згодна ўяўленняў паэта. І яна выклікала ў яго супярэчлівыя пачуцці. Радзіма ў свядомасці паэта выглядае выклітай зямлёй, дзе ўсё змяшалася – і самае высокароднае, і самае нізкае:

Там Радзіма – мая Юдоль,
пекла з Богам і вырай з чортам.

(Я хацеў бы пісаць, як жыву, с. 181/19-20)

Трагічны і жалобны спеў, праўдзівы старажытны рэлігійны плач-рэнас льецца з-пад пяра паэта:

О, Беларусь – абліччам Божай маці –
сыноў сваіх, што прадалі Агмень,
дзе моц бярэш, каб гнеўна не праклясці,
дзе слёз бярэш, каб бласлаўляць з калень...

(О, Беларусь – абліччам Божай маці, с. 183/1-4)

Што можа быць большай жалобаю за адмову ад родавага Агменю, у горычы ўсклікае паэт. Эдуард Акулін не можа дараваць здрады нацыянальным ідэалам. Прадажнікі заслугоўваюць нянавісць і пагарду. У парыве творчага адчаю ён прамаўляе:

У ценю ад чарнобыльскага крыжа
іудаў крык параніў цішыню...
Даруй, Радзіма, слова «ненавіджу»,
што сёння прамаўляю ўпершыню.

(О, Беларусь – абліччам Божай маці, с. 183/5-8)

Каму адрасаваныя гэтыя словы, толькі сляпым і бяспамятным “манкуртам”, ці ўсё ж усім беларусам, кожнаму з нас, з якіх і складаецца такое ўсеабдымнае і збіральнае паняцце як Радзіма? Усе мы вінаватыя ў тым, што адбываецца з Беларуссю. У яе бедах і заняпадзе ёсць віна кожнага з нас, падводзіць паэт пад сваімі развагамі такую несучасальную выснову. Чарнобыльскую катастрофу Эдуард Акулін успрымае як Божую кару для беларусаў. Яшчэ за больш страшную кару народу паэт лічыць духоўны Чарнобыль. Адсутнасць духоўных ідэалаў, нацыянальнага стрыжня прывядзе да знікнення беларусаў як народу, перакананы паэт. Духоўнае ж знікненне раўназначна фізічнай смерці:

Кожны першы – такую кару
Бог прыдумаў майму народу...

За бяспамяцтва, за бязьвер’е,
за святую святыню – Мову
паміраць будзе кожны першы —
першы з тых, хто абразіў Слова...

(Балада пра кожнага першага, с. 242/15-22)

Хваля беларускага адраджэння, якая ўзнялася напачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя ў сярэдзіне 90-х захлынулася. Былі здабыткі, але і былі расчараванні, якія асабліва горка выглядалі ў параўнанні з нацыянальна-культурным адраджэннем нашых суседзяў, якія таксама вызваліліся з “турмы народаў”, з Савецкага Саюзу і пайшлі па шляху адбудовы ўласнай нацыянальнай тоеснасці.

Беларуская нацыянальная ідэя пацярпела часовую паразу. Яна не стала дзяржаватворчай і была адкінутая на арбіту па-здзяржаўнага існавання і развіцця. Асабліва балюча гэты адкат перажываўся ў другой палове 90-х гадоў. Паэт шукае духоўны падмурак, які б дазволіў усё ж узняцца і ісці далей:

Шукаю Радзіму
скрозь леты і зімы –
нідзе яе не знаходжу.

Шукаю Радзіму –
хай нават знайсці мне –
слязіну на дне гора.

(Шлях, с. 185/1-3,13-15)

Трывалае адчуванне Радзімы надае чалавеку ўпэўненасці і спакою. Без яго немагчымае нармальнае існаванне чалавека, так уяўляецца паэту, калі ён зазірае сабе ў душу. Пошукі Радзімы, якая, здавалася б, была знойдзеная, а затым страчаная ізноў, працягваюцца. Яны важныя і неабходныя для спасціжэння самога сябе:

На якім жа шляху-дарозе
мне Радзіму сваю шукаць,
каб я быў там «як суць па Бозе», –
як Скарына любіў казаць.

(Па дарозе «Масква-Варшава», с. 206/9-12)

Нягледзячы на ўсе расчараванні і паразы ў грамадскім жыцці, Эдуард Акулін, тым не менш, выбіраецца з прорвы духоўнага крызісу. Ён разумее, што наперадзе ўсіх беларусаў і яго асабіста чакае доўгі і цяжкі шлях барацьбы за Беларусь. У вершах паэта з новай сілаю і энергіяй пачынаюць гучаць уваскрослыя матывы барацьбы і супраціву. Гэтаму прысвечаны адзін з лепшых, на мой погляд, твораў паэта “Балада пра рыцара Зрады”. У ім адчуваюцца і старажытны славянскі рытм, і сярэдневяковыя еўрапейскія матывы рыцарскіх баладаў, і згадкі пра старажытныя легенды пра чорнага рыцара, і алузіі з караткевіцкім “Дзікім паляваннем караля Стаха”, і з чорнай кавалькадаю Воланда ў “Майстры і Маргарыце” М. Булгакава. Паэт выпускаў цэлы пук стрэлаў-асацыяцыяў, якія паляцелі ў розныя бакі нашай свядомасці. Трывожнае водгулле змагання добра і зла, якое разыгралася на беларускай зямлі, барацьба ідэяў, змагання духа наскрозь пранізваюць баладу.

Рыцар Зрады пануе ў Беларусі: “І глыбей за магілу ноч – па-над Краем” (с. 240/11-12).

Разбураныя святыні, прыгнечаны народ:

Растапталі, змяшалі ў бруд —
жыта ў полі...
Ды маўчыць спахмурнелы люд —
знаць Юдоля.

Расчыняе слухмяна Храм
перад зграяй.
І ўязджае ў бажніцу Хам —
як у стайню...

(Балада пра рыцара Зрады, с. 240/13-20)

Але ў баладзе няма суцэльнага песімізму. А ёсць моцная хваля нязгоды і супраціву, ёсць адчуванне доўгага і зацятага змагання:

Сцеражыся, шалёны пёс, —
гніся нізка.

Срэбны вершнік ляціць наўпрост —
блізка-блізка...

(Балада пра рыцара Зрады, с. 240/25-28)

Паэт інтэнсіўна асэнсоўвае тыя падзеі, якія адбыліся ў апошнія гады тысячагоддзя. І пачуцці расчаравання і песімізму саступаюць матывам упартага супраціву. Эдуард Акулін знаходзіць сакральны і духоўны сімвал Беларусі. Полацкаму Сафійскаму сабору прысвячаецца верш “Сафія”:

У Полацку — на покуце Радзімы
цнатлівая і гордая стаіш...
Анёлаў пёркі — пухам тапаліным —
як вэлюм на раскрыленым крыжы.

(Сафія, с. 231/1-4)

У сакральных помніках беларускай мінуўшчыны паэту бачыцца аснова, агмень беларускага духу, які трэба ахоўваць і зберагаць. Полацкая Сафія ў свой час была пабудаваная як сімвал магутнасці і незалежнасці Полацкага княства, першай беларускай дзяржавы. Паэт вобразна звяртаецца да полацкай Сафіі, бо пакуль існуе гэтая беларуская святыня, бачыцца паэту, будзе існаваць і беларускі незалежны дух нашай дзяржавы:

Сафія — крывічаначка-нявеста,
свой гонар ад чужынцаў беражы.

(Сафія, с. 231/9-10)

Паэт у марах бачыць шлях да “сваёй” Беларусі. Сімваламі вольнай зямлі для паэта з’яўляюцца вольны птах і родная песня:

Вольны птах залаты
па-над вольнай зямлёй
з роднай песняй лунае ў згодзе...

(Сон, /10-12)

Каб пераадолець, прамінуць гэты шлях, мяркуе паэт, прасцей было б заснуць “на паўстагоддзя”. Але гэта ў марах. А ў рэчаіснасці трэба змагацца, пакутаваць, трымаць і жыць.

У свёй творчасці Эдуард Акулін выступае як захавальнік вобразу ідэальнай Беларусі. З поўнай адказнасцю, з усёй шчырасцю і адданасцю паэт пераняў гэтую місію ў Максіма Багдановіча. Яна з’яўляецца для яго меркаю ўсіх наступных жыццёвых і грамадскіх калізій. Яна давала яму поўнае права і ўнутраную ўпэўненасць выносіць сваё меркаванне, сваю жыццёвую пазіцыю на грамадскі суд.

У вершах, прысвечаных тым праблемам, якія паўсталі перад беларусамі ў другой палове 90-х гадоў, Эдуард Акулін выступае як глыбоканацыянальны паэт, як творца агульнабеларускага спамеру, які рупіцца за ўсю Беларусь, за ўвесь беларускі народ. У гэтых вершах ён падтрымлівае і развівае сапраўды нацыянальныя і народныя матывы, якія гучалі ў творчасці класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Максіма Багдановіча. Мінула амаль стагоддзе, гісторыя ізноў вывела беларусаў на лёсавызначальныя ростані. Ізноў беларускія паэты з выкрышталізаванай грамадзянскай пазіцыяй апынуліся з сваімі вершаванымі паходнямі-светачамі ў першых радках беларускага дэмакратычнага нацыянальнага-сведамага грамадства, заклікаючы ўсіх беларусаў да лепшай будучыні.

XI.

У зборніку “Радно” Эдуард Акулін адводзіць пэўнае месца вершам, дзе ён працягвае адлюстроўваць прыгажосць беларускай прыроды. Ягонныя эскізныя вершы нагадваюць мастацкія карціны беларускіх краявідаў, напоўненыя светапоглядам паэта.

З розных пораў году Эдуард Акулін найбольш схільны апісваць восень. Тон ягоных вершаў-эскізаў амаль заўсёды элегічны, з рознымі адценнямі суму і маркоты. Адпаведны настрой паэта змушае яго звяртацца да тых праяваў у прыродзе, якія сугучныя ягонаму ўспрыманню жыцця. Багацце восеньскай прыроды перагукаецца з багаццем пачуццяў і ўражанняў у душы ў паэта:

Верасень мярэсціцца ў смуге
водсвету лісцёвай пазалоты.

(Верасень мярэсціцца ў смуге, с. 194/1-2)

Няспынная хада часу. Верасень змяняецца на кастрычнік:

Колькі ўслед ні крычы, ні галёкай –
Восень схільная скрозь да капрыз –
адашле залатыя аблокі
у працяглы заморскі круіз.

...

Хоць далёка яшчэ да марозаў, –
лета Бабіна — так неўспадзеў.

(Асеньняе, с. 212/1-4, 9-10)

Кастрычнік непазбежна саступае месца лістападу:

Мару не прыручыш да галін...
Тонучы ў нябесным сінявіры,
спакваля лістоў асенніх клін
адплывае ў свой апошні вырай.

(Лістапад, с. 195/5-8)

А затым надыходзіць зіма:

Нібы ў лёд, у высі ўмерзлі зоркі.
Заўтра Богу доўга высякаць
Панядзелка крыгу, каб Аўторак
сваё месца ў небе змог заняць.

(Зіма, с. 189/5-8)

Плыве жыццё. З’явы прыроды праплываюць навокал чалавека. Чалавек — і частка гэтага сусветнага руху, і аб’ектыўны летапісец і рэгістратар. Дзякуючы яму бязмётная хада жыцця набывае сэнс.

Паэт трапна натуе эскізы, звязаныя з канкрэтнымі мясцінамі і малюнкамі прыроды:

На кульмане Свяцкага возера
свавольны чарцёжнік Вецер
гадзінай не надта позняю
алоўкам чароту крэсліць.

(Эскіз, с. 208/1-4)

Зазвычай, прыродныя эскізы ў паэта вобразныя і метафарычныя. Каб перадаць свае ўражання Эдуард Акулін знаходзіць свежыя вобразы і параўнанні:

Раптам успомніцца вёска Драганава,
ліпень ахрыплы ад шоргату кос
і туманы, што над Пціччу тарпанамі
нізка ляцяць, не збіваючы рос.

(Згадка, с. 207/1-4)

Няўхільна прыцягвае і заварожвае паэта чароўнасць вады. У вадзе Эдуард Акулін бачыць не толькі першапрычыну жыцця, але й поўную яе супярэчнасць, фатальную прыгажосць смерці:

Дрэва бязроднае гоніць рака —
рыба ў лісці зялёным...
Вынырне месяц — чаўном рыбака —
высвеціць невад кроны.

...

Тут у вірах, што магіл глыбей,
змірыцца з лёсам волат...
І прычакае драпежны глей
золата чорнай зморы.

(Морыва, с. 197/1-4, 9-12)

У форме замалёвак–чатырохрадкоўяў Эдуард Акулін паспрабаваў апісаць свае адчуванні і пачуцці, звязаныя з Чарнобыльскай катастрофай. Па чатыры радкі выдзеленыя паэтам на кожны месяц года. Зададзены формаю паэтычны мінімалізм надзвычай сціснуў сэнс выказанага. Здавалася б чыста эскізныя, тэматычна прыродныя вершы паэта, які прапусціў праз сябе чарнобыльскую катастрофу, набываюць грамадскі, сацыяльны сэнс, але без лозунгавасці і адкрытага пафасу, з унутраным перажываннем і трагічным падтэкстам:

Прамяклых дахаў шыферныя крылы
на ветры з поўдня колькі ні сушы...
Узняцца ў неба зноў не хопіць сілы
забытай вёсцы ў прыпяцкай глушы.

(Чарнобыльскі год. Сакавік, с. 218/11-14)

Чарнобыльская трагедыя – агульная, яна мае нацыянальны спамер і закранае, хочам мы таго ці не, кожнага з жыхароў Беларусі. Але яна – і прыватная. Яна бязлітасна прайшла праз сэрца і лёс тых з беларусаў, хто апынуўся ў забруджанай зоне і вымушаны быў пакінуць родныя мясціны:

Веткаўцы, свяцілаўцы, чачэрцы,
з Хойнікаў, з Нароўлі, з Астрагляд...
Землякі мае, мы – чарнаверцы.
Веру нашу выдае пагляд.

(Чарнобыльскі год. Малінаўскі жнівень, с. 217/1-4)

Эдуард Акулін не стамляецца зноў і зноў звяртацца да Чарнобыля, бо, на ягоную думку, занадта багата знакаў і сімвалаў, пасланых беларусам, звязана з гэтай грандыёзнай катастрофай стагоддзя. Паэт мяркуе, што ўсім нам вельмі важна слухна іх прачытаць і зразумець. Ён звяртаецца да беларусаў з сваёй праўдай, роздумам і высновамі, фіксуе

іх у паэтычных радках, у мастацкіх вобразах, у пэўным падтэксе і асацыяцыях. Але ці гатовыя мы ўспрыняць гэтую праўду...

ХІІ.

Няспынныя ўнутраныя пошукі справядлівасці, дасканаласці, духоўнай праўды і маральнага апірышча непазбежна прыводзяць Эдуарда Акуліна да Бога. Матывы рэлігійнай духоўнасці, якія раней зрэдку гучалі ў вершах паэта, чутныя ў зборніку “Радно” усё гучней і выразней. “О, Беларусь — абліччам Божай маці”, — прамаўляе паэт, маючы на ўвазе і трагедыюнасць, і ахвярнасць, і пакорлівасць лёсу, і сціплую прыгажосць, і беззаганнасць, і святасць, якія мы прачытваем у вобразе Божай Маці.

У асобе Бога паэта прыцягвае дасканалая чысціня:

Зніч алтарны — заўжды жывіць
мне душу чысцінёю Бога.

(Агонь, с. 184/3-4)

Агонь, як сімвал Божай чысціні, здаўна існуе ў беларускай рэлігійнай традыцыі. На радзіме паэта, на Веткаўшчыне, і сёння яшчэ існуе адметны старажытны абрад шанавання іконы і прыіконнай свячы, як сімвала Божага агню, які называецца Свяча.

На параўнаннях з пэўнымі хрысціянскімі сімваламі, плашчаніцаю, цвікамі з Крыжа Гасподняга, якія выклікаюць асацыяцыі вострага болю і непапраўнай страты, пабудаваны верш “Я маці не любіў сваю адмалку”:

І атрымаў я першы ліст ад мамы,
што паўжыцця дарэмна пракакаў...
Тры словы з плашчаніцы тэлеграмы —
як тры цвікі — з Хрыстовых свежых ран.

(Я маці не любіў сваю адмалку, с. 193/5-8)

“Ці страшна душы без храма?” – пачынае задумвацца паэт. У сваіх духоўна-рэлігійных развагах і пошуках Эдуард Акулін не зафармалізаваны і не кансерватыўны. Для паэта важней сутнасць, а не форма біблейскіх загадаў, згодна якім выбудоўваецца чалавечае жыццё:

Нехта на ўсходзе разліў кінавар...
Буда, Хрыстос ці Вішну?
І старажытны пергамент хмар
думкай біблейскай высьпеў.

З самага дня залатых глыбінь
выніклі раптам словы:
-- Не падмані, не ўкрадзі, не забі...
Тры. І з мяне дастаткова.

(Экспрэсія, с. 223/1-8)

ХІІІ.

У асобны раздзел пад назваю “Памяць дзяцінства майго” у зборніку “Радно” вылучаныя вершы, прысвечаныя вясковаму і традыцыйнаму свету, у якім прайшло маленства паэта. Вершы ў гэтым раздзеле расшыфроўваюць словы і паняцці, якія

назаўсёды ўрэзаліся ў ягоную дзіцячую памяць. У гэты раздзел кнігі паэт сабраў 23 вершы. Беручы канкрэтнае слова-рэч, ці абстрактнае слова-з’яву, Эдуард Акулін стварае яркія, запамінальныя малюнкi. Ён шчодро выкарыстоўвае метафары і параўнанні. Ён замалёўвае гэтыя рэчы ці з’явы, раскрывае іхні глыбінны змест ці перадае тых асацыяцыі, якія ўзнікаюць у яго пры згадках пра пэўныя словы-залацінкі, словы-ключы да памяці дзяцінства:

раска – прывідны востраў
мрояў раёвых рой
раска – салютаў роскід
вадзяніковы строй
раска – русалчын вэлюм
азёрна-манетны двор
вохрава-акварэльны
люструнак бурштынiн-зор.

(Раска, с. 249/9-16)

Паэт эксперыментуе з гукамі, гуляецца са словамі, нанiзвае вобразы і выцінае метафары. Відавочна, што сам працэс вершаскладання прыносіць яму задавальненне. Праз беларускае слова, якое апісвае нашыя рэчы, нашу прыроду і акаленне, праз заглыбленне ў першародны сэнс слова, паэт стварае праўдзiвы беларускі свет:

Чуллівы рачной пяшчотай
аблашчаны лавай хваль
ён мроіць чаіным лётам
закаханы у чужадаль

(Човен, с.250/1-4)

Слоўнае штукарства часам выглядае для паэта ў пэўным сэнсе самамэтаю. Ён здабывае з беларускай мовы, яе выяўленчых багаццяў, здаецца, усё, што толькі можна здабыць. Не менш важныя ў вершах Эдуарда Акулiна і беларуская атмасфера, сутнасць і ўнікальнасць беларускага светаўспрымання, якое існуе дзякуючы беларускаму слову. Непаўторнасць і самабытнасць беларусаў у свеце заключаецца ў тым, што мы спасцігаем гэты свет і глядзім на яго праз прызму беларускай душы, праз тых асацыяцыі, якія, называючы рэчы і з’явы, выклікае беларускае слова. Беларуская мова фармуе наш нацыянальны характар. У вершах Эдуарда Акулiна на падсвядомым узроўні беларускае слова выказвае нацыянальную сутнасць беларускага быцця:

Тут сойм самiны са снамі ў сонме.
Для сома сiтнік — рачны асiннік...
Абкруціць вусам камель у стоме
і спіць да ночы — варушыць сiтнік.

(Сiтнік, с. 251/5-8)

Паэт раскрывае перад чытачом уласныя таямніцы спасцігнутага беларускага свету, тое, што ведае толькі ён адзiн. Унікальнае светаўспрыманне паэта падкрэслівае адметнасць і каштоўнасць кожнага чалавека. У кожнага з нас ёсць свая “памяць дзяцінства”, у якой жывуць свае “іскрыпкі” і “журавы”:

То глядзіш улюбёна ў неба.
Ці цалуеш вядром ваду...

Што табе ад жыцця патрэбна?
Хто тваю зразумеў бяду?
Вышай стрэх цэлы дзень кружляеш,
толькі хочацца – вышай хмар...

(Журавель, с. 247/1-6)

Паэт любуецца і ганарыцца беларускай мовай. Ён раскрые вядомы яму адному сэнс, здавалася б, і знаёмых словаў, такіх як “купіна”, “нерат”, “лівень”, “поўня”, і словаў, якія маюць больш вузкае, не ўсім ужо вядомае значэнне: “загнет”, “прымыльнік”, “цэбар”, “услон”. І малавядомыя словы з усходу Беларусі: “дзябла”, “пачына”, “зугаліна”, “путца”.

Беларуская народная мова зараз падобная на рэчку пасля меліярацыі. Дзесьці яна зусім знікла, дзесьці яшчэ цячэ, засмечаная ламаччам русізмаў, а дзе-нідзе яшчэ бруяць яе чыстыя ключы. Эдуард Акулін у гэтым раздзеле зборніка дае магчымасць наталіцца чыстаю, арганічнаю беларускай моваю, паказваючы яе багатыя мастацкія выяўленчыя і сэнсавыя магчымасці. Шмат з таго, што апісвае паэт у вершах гэтага цыклу, ужо засталася ў мінулым. Мянэецца свет, знікаюць традыцыйныя рэчы, і што такое, да прыкладу, “дзябла”, без дадатковага тлумачэння неабазнанаму чалавеку і не зразумець. Але сэнс гэтага цыклу вершаў не толькі ў тым, каб нагадаць беларусам, ужо пераважна гарадскім жыхарам, пра

Загон прыгонных чыгункоў
патэльнаў – чорны парাপет
цагляны трон дамавікоў –
стары парэпаны загнет

(Загнет, с. 260/1-4)

Галоўная ідэя аўтара мне бачыцца ў тым, каб паслаць яшчэ адзін эстэтычны сігнал у беларускую прастору, які выразна нагадаў бы пра каштоўнасць нацыянальнага светаўспрымання, якое выяўляецца ва ўнікальнай і самадастатковай, створанай і культывуемай на працягу стагоддзяў беларускім народам беларускай мове.

Эдуард Акулін выштукаваў гэтыя вершы, як некалі майстра, ці прырода, ці Бог выштукавалі ўласна гэтыя рэчы – і “човен”, і “валун” і “поўню”. Ён стварае беларускімі рукамі, беларускімі словамі і вобразамі паўнаважасны беларускі свет. Ён стварае яго як памяць пра мінулае, як эстэтычныя карціны для сучаснікаў і як моўны загаданы заповіт для нашчадкаў. Калі ўявіць сабе, што беларуская мова знікне, то па вершах Эдуарда Акуліна яе можна будзе аднавіць ва ўсім яе сэнсавым, вобразным і паліфанічным багацці...

XIV.

Эдуард Акулін працягвае ў зборніку “Радно” тэму кахання. Гэтыя лірычныя вершы таксама вылучаныя ў асобны раздзел “Эра сноў”. Трэба адзначыць, што ў любоўнай лірыцы паэта павялічваецца прысутнасць эратычных матываў. Нават гульня гучання слоў у назве гэтага раздзелу зборніка сведчыць пра тое, што эратычныя матывы ў вершах, прысвечаных каханню, займаюць большае месца.

У вершах “Божа, як яна прыгожа...”, “Я сумую...”, “А помніш апошні з табой наш раман?..”, “Ільну няўтольнаю ракой...”, “Квадра кахання” ды іншых паэт стварае цікавыя эскізныя накіды інтымных адносінаў паміж мужчынаю і жанчынаю. Але й у гэтых

стасунках для паэта на першае месца выходзіць эстэтыка эратычных узаемадносінаў, прыгажосць жаночага цела, якое прыводзіць паэта і ў здзіўленьне, і ў захапленне:

Я сумую па нас былых.
Па разынак ажыўшай плоці,
па абдымках, што п'юць уздых
з языкамі ў агульным роце...

(Я сумую..., с. 279/5-8)

Эротыка ў вершах Эдуарда Акуліна часта змешаная з іншымі пачуццямі. І з сумам, як у вершы “Я сумую...”, і з жарснай нянавісцю:

У смуге прасцін адліжнай
ногі – лебедзі ў тумане...
Божа, як я ненавіджу
жарсці крык яе гартанны.

(Божа, як яна прыгожа, с. 278/5-8)

Лірычны герой у каханні ў паэта часта бескампрамісны і максімалісцкі. Амерыканскія горкі кахання то ўносяць яго на вышыні раю, то кідаюць у прорву пекла. Каханне ўсёпаглынальнае і безразважнае. Каханне для паэта -- гэта атрута, якую спажываюць з асалодаю і беспрымуна:

Каханне – пакута.
Душою распнута
між Пеклам і Раем лунаць...

Каханьне – атрута.
Святы і аблудны
я выберу смерць, каб кахаць.

(Каханьне, с. 270/1-6)

Палкасць пачуцця і вастрыня эмоцыяў нярэдка змяняюцца на цнатлівыя зрухі закаханага сэрца. Хвалі шчымлівага песімізму і тужлівай настальгіі набягаюць тады на любоўную лірыку паэта. І тады ў вершах Эдуарда Акуліна побач з жарсным каханнем з'яўляецца самота:

А вочы, нібы абразы,
самотай высвецяць пад вечар—
паўадзіноты, паўсялязы
і паўкаханья нашай стрэчы.

(Мы не парушылі мяжы, с. 271/5-8)

Смутак набывае ў паэта адценне драпежнасці, бо ж гэта “смутак воўчы”, які вельмі блізкі да ўсеабдымнай жарсці. Але ў адрозненне ад яе, ён – неспатольны, бо ў ім няма радасці і задавальнення:

Я чакаю, што ты аднойчы
ціха мовіш: — Я зноў твая...
І спатоліш мой смутак воўчы,
ад якога згараю я...

(Я чакаю..., с. 292/1-4)

Неспатольна-ваўчыны смутак паступова перацякае ў акамянелую скруху. Плынь каханьня змяняецца на застыглу “зашклёную” карціну:

За вераснёвай ціснёнай скрухай
слязой зашклёны прысню пагляд...

Шапчу: — Кахаю, — табе на вуха,
нібы замову ад першых здрад...

(Былое жарсьці вулкан патухлы, с. 275/5-8)

Вочы каханай нагадваюць паэту халодныя выстылыя зоркі. Каханне нясе з сабой не радасць, а боль:

мне прыгадаўся твой пагляд —
дзе зоркі выстылых ад болю.

(Сярод базальтавых прысад, с. 274/3-4)

Каханне ў паэта, згодна эпіграфу да верша “Каханне” – “Кахай і пакутуй”, прыносіць яму не толькі радасць і задавальненне, але й яно часта звязанае з драматычнымі пачуццямі і эмоцыямі. У вершах пра каханне ў Эдуарда Акуліна трагедыйнасць часам пераважае і самое каханне:

Не ўяўляю, як буду — ці буду зусім
без цябе, маёй доннай лілеі,
без цябе — як аслеплы без вогнішча дым,
я да ранку дажыць не здалею...

(Не ўяўляю, як буду цябе забываць..., с. 277/9-12)

Тым не менш, стан закаханасці бачыцца паэту натуральным станам для творцы. Станам, як бачыцца з вершаў Эдуарда Акуліна, не простым і не адназначным. Каханне для паэта, гэта клубок супярэчлівых пачуццяў, дзе ў адное зблытання і радасць, і боль, і спадзеў, і расчараванне. Стан узвышанай эмацыйнасці належыць творчай паэтычнай натуре. Вось чаму:

Каханнем выжыве паэт
і будзе вечна жыць каханнем!

(Каханнем скрозь паэт жыве..., с. 297/15-16)

Лірычны, пачуццёвы бок музы паэта найбольш праяўляецца ў вершах пра каханне. І ў кожным новым зборніку вершаў, і з кожным пражытым годам Эдуард Акулін знаходзіць усё новыя словы, вобразы, разнастайныя паэтычныя выяўленчыя сродкі, каб высвеціць гэтае вечнае прыроднае пачуццё, якое інтэлект чалавека напоўніў эстэтычным падтэкстам. Любоўныя эратычныя вершы паэта не з’яўляюцца дапаможнікам па сэксалогіі. Яны развіваюць эстэтычныя пачаткі нашай душы, яны заахвочваюць глядзець на жанчыну не як на сэксуальны аб’ект, а як на вялікі цуд прыроды і Бога, які ўзбагачае мужчыну і свет эмацыйна, і духоўна.

XV.

Эдуард Акулін працягвае працаваць над разнастайнымі вершаванымі формамі. У зборніку “Радно” змешчаны цыкл з пяці баладаў, ёсць брахікалан – верш, складзены з слоў у адзін склад:

Змрок.

Зор
жвір.
Ноч.
Воч
вір.

(Брахікалан, с. 190/1-6)

Ёсць таўтаграма – верш, у якім усе словы верша пачынаюцца на літару “г”:
Губляюць гоні грэбні-грывы,
галосцяць глосамі галінаў...

(Голас галінавых глосаў..., с. 191/1-4)

У вершы “Батлейка” усе 12 радкоў верша пачынаюцца са слова “драўляны” (-ая, -ае, -ыя), гэтак ж слова яшчэ 10 разоў сустракаецца ў сярэдзіне радка:

Драўляныя крокі, драўляныя крыкі.
Драўляныя яслі, драўляны мароз.
Драўляныя слёзы драўлянай Марыі.
Драўляная Смерць і драўляны Хрыстос.

(Батлейка, с. 222/9-12)

Выкарыстоўвае паэт і даволі рэдкі ў сучаснай паэзіі вершаваны памер пентаметр:
Адпывалі аблокi за богавы светлыя вочы,
нібы гурма анёлаў – успененай хваляю крыл...

(Прадчуванне, с. 199/1-2)

Удзяляючы пастаянную ўвагу форматворчасці, Эдуард Акулін паказвае высокі ўзровень паэтычнага майстэрства, працягвае пашыраць абсягі фармальных магчымасцяў беларускай паэзіі.

У гады стварэння зборніка “Радно” Эдуард Акулін працягвае працаваць у філіі музея Максіма Багдановіча “Беларускай Хатцы”. Гэтым можна якраз патлумачыць і з’яўленне такіх вершаў як “Батлейка” і “У музеі”. Адначасова паэт шмат выступае на паэтычных сустрэчах у школах і з песнямі на мітынгх. Грамадзянская пазіцыя Эдуарда Акуліна ясная і акрэсленая. Зборнік “Радно” атрымаўся адным з найбольш спелых і цэльных зборнікаў паэта. У ім аб’яднаныя вершы, пакладзеныя ў аснову, у “радно” беларускага нацыянальнага існавання і самога духу народа.

Відавочна, што падзеі, якія адбываліся ў краіне, знешняя драматычная сітуацыя, зацятая барацьба за нацыянальны каштоўнасці: дзяржаўнасць, культуру, беларускую мову, – мабілізавалі ўнутраныя духоўныя і жыццёвыя сілы паэта. У паэзіі Эдуарда Акуліна другой паловы 90-х гадоў усё менш чутныя матывы ўнутранага разладу і духоўнага крызісу. Паэт, можна сказаць, атрымаў моцны ацвярэзліваючы штуршок, які праясніў для яго самога сэнс далейшага існавання і змусіў загучаць ягоную музу з новай энергіяй ды імпэтам.

Ад зборніка да зборніка ўдасканальваецца паэтычнае майстэрства Эдуарда Акуліна, трапяткое біццё неспакойнай думкі паэта лучыцца з адметнай і дасканалай формаю ягоных вершаў. З сярэдзіны 90-х гадоў Эдуард Акулін заняў прыкметнае і трывалае месца ў беларускай літаратуры.

Наступны зборнік вершаў Эдуарда Акуліна “Непрычалены човен” выйшаў у 2003 годзе. Падаецца, што паэт імкнуўся запоўніць пустку пасля знішчанага зборніка “Радно”. Але паўтарыць копію “Радна” не атрымалася. “Непрычалены човен” з’явіўся хутчэй ягоным лагічным працягам.

На гэты час прыходзяць значныя і істотныя змены ў жыцці паэта. Прапрацаваўшы 11 гадоў у музеі Максіма Багдановіча, у верасні 2001 года Эдуард Акулін пераходзіць на літаратурную працу загадчыкам аддзела паэзіі ў часопіс “Полымя”. У Саюзе беларускіх пісьменнікаў у 2001 годзе Эдуарда Акуліна выбіраюць загадчыкам секцыі паэзіі. Праца ў літаратурным часопісе была даўняй мараю Эдуарда Акуліна. Пасада ў часопісе “Полымя” і ў Саюзе беларускіх пісьменнікаў дазволілі яму шчыльней працаваць з беларускімі творцамі, актыўна ўдзельнічаць у жывым літаратурным працэсе. Але ідэалогія і тут умяшалася ў ягонае жыццё. Улады раздражняла незалежная прабеларуская пазіцыя беларускіх літаратурных выданняў. У жніўні 2002 года, прапрацаваўшы ў “Полымі” менш за год, ён сыходзіць адтуль на знак пратэсту супраць рэарганізацыі працы беларускіх літаратурных часопісаў, якая цалкам зрабіла іх падкантрольнымі выканаўчым уладам.

Такім чынам, перыяд адносна свабоднага развіцця літаратурнага працэсу ў Беларусі, які цягнуўся прыкладна дзесяць гадоў, скончыўся. Паэт пацвердзіў свой выбар, зроблены яшчэ ў юнацтве. Свабода асобы, свабода творчасці для яго былі і ёсць найвышэйшымі каштоўнасцямі.

У 2002 годзе пачынае выходзіць новы незалежны літаратурны часопіс “Дзеяслоў”. Эдуард Акулін працуе ў ім намеснікам галоўнага рэдактара. Як напіша паэт у сваім эсе “Не магу жыць без крыл”, адбыўся “зыход у “дзеяслоўную невядомасць”. Эдуард Акулін сышоў з паняволенага і залежнага часопіса “Полымя”. Дзякуючы гэтаму ён захаваў магчымасць свабодна выказваць у сваіх вершах тыя думкі, пачуцці, якія ляжалі ў яго на душы. Ён страціў стабільны заробак, але ён захаваў у сабе творцу.

Разглядаючы вершы з новага зборніка Эдуарда Акуліна “Непрычалены човен”, неабходна адзначыць паглыбленне асноўных матываў у творчасці паэта на пачатку новага тысячагоддзя.

Паэт усё больш задумваецца над прызначэннем паэтычнага слова. Палярнасць дапушчэнняў у яго уяўленні – вялічэзная. У паэзіі Эдуард Акулін чуе і “Гасподні голас”, і “д’яблаў смутак”. “Што ёсць паэзія?” – задаецца пытаннем паэт:

Зліццё
Красы адвечнай і Паэта?
Ці ваўкалацкі лёс — выццё
над перакуленым Сусветам?

(Што ёсць паэзія?, с.304/9-12)

Паэзія для Паэта – гэта ўвесь букет чалавечых эмоцыяў і пачуццяў. З такога разумення сутнасці паэзіі натуральным выглядае пакланенне паэта Слову. Эдуард Акулін бачыць у слове і сродак: “Слова – мой шлях да Бога” (Трыпціх Слова, с. 309/1), і мэту:

Слова і ёсць мне Богам —
небам, крыжом, дарогай...

(Трыпціх Слова, с. 309/5-6)

Сакралізацыя слова мае біблейскі пачатак. Слова ж з’яўляецца формай існавання паэзіі, а паэтычны дар залежыць ад умення адчуваць слова і карыстацца ім. Таму для паэта слова мае звышнатуральны змест, яно з’яўляецца сутнасцю яго існавання як творцы:

Слова — мой крыж жыццёвы.

Бог уваскрэс у Слове.

(Трыпціх Слова, с. 309/3-4)

Слова – гэта найвышэйшая рэлігійная, маральная каштоўнасць, належная толькі чалавечай душы, сцвярджае паэт.

Эдуард Акулін яшчэ больш умацоўвае думку пра Боскае наканаванне і вышэйшае прызначэнне паэтычнага дару:

Паэтам дадзеныя крылы,

іх выбірае з лепшых Бог.

(Класіка, с. 338/3-4)

Магічныя ўласцівасці слова распаўсюджваюцца і на іх выкарыстальнікаў-творцаў, сцвярджае паэт:

Пакуль паэты пішуць вершы —

паэтам дадзена лятаць!

(Класіка, с. 338/7-8)

Дар паэта для Эдуарда Акуліна падобны да святарскага паклікання. Адбываецца гэтае служэнне Слову і праз Слова пад апекаю Бога. Праз Слова адбываецца сумоўе паэта–“святара” з Богам:

Я забыў, як маліцца Слову...

Для паэта ж маўчанне — грэх.

І Гасподзь над душой ахову

адазваў да нябесных стрэх.

(Як вярнуць?, с. 344/1-4)

Больш уважліва Эдуард Акулін спрабуе прыгледзецца да зрухаў сваёй душы. Яго непакоіць штодзённая мітусня жыцця, якая затлумляе жыццёвы сэнс:

Збіраем, будзем, рупімся —

Спяшаем кудысь паспець.

А чым за грахі адкупімся? —

з сабой не захопіш медзь...

(Паспець, с. 307/5-8)

Паэт, для якога магчымасць у марах лётаць-крыляць з’яўляецца найдаражэйшай мажлівасцю, турбуецца за “бяскрыласць” унутранага свету, душы чалавека:

Люстэрка па даўнім звычаі

схавае ад воч радня...

А што як сябе бяскрылаю

убачыць у ім душа?..

(Паспець, с. 307/9-12)

Паэт бунтуе, супраціўляецца ўнутранаму спусташэнню, абыякавасці, духоўнай чэрствасці, якія ідуць нага ў нагу з чалавекам у ягоным паўсядзённым жыцці:

Марна анёл-ахоўнік

мне надарваў рукаў —
міма царквы праходжу,
часу няма на Храм.

А ў вязніцы-цэле
стала душа старэць.
Б'ецца, як рыба ў пелі,
аб ледзяную цвердзь.

(Позна, с. 314/1-8)

Дакоры сумлення з'яўляюцца своеасаблівай споведдзю паэта найперш перад сабой, неабходным крокам для наступнага самаачышчэння. Паэт бязлітасны ў ацэнцы свайго ўнутранага стану. Гранічная шчырасць паэта і палохае, і прыцягвае да сябе. Пастаяннае кшталтаванне душы – ці ж не абавязковая ўмова для развіцця кожнага чалавека, які мае духоўныя і маральныя арыенціры.

XVII.

Падзеі, непасрэдна звязаныя з пісьменніцкім жыццём, -- паступовым падзелам пісьменнікаў на ляяльных да ўлады і тых, хто захаваў незалежную жыццёвую і творчую пазіцыю, забранне пісьменніцкай маёмасці, селекцыя пісьменнікаў на ляяльнасць у выдавецтвах і перыядычных выданнях – амаль ніякім чынам не адбіліся ў паэзіі Эдуарда Акуліна. Адзіны верш у выбраным паэта, які закранае пісьменніцкія перыпетыі, гэта верш “Выбар”, прысвечаны беларускай лірычнай паэтцы Раісе Баравіковай, якая засталася працаваць у новаствораным падкантрольным уладам холдынгу літаратурных выданняў галоўнай рэдактаркай часопіса “Малодосць”. Верш гэты зусім не крытычны, не асуджальны, а на дзіва мяккі, спагадлівы і даравальны:

параненым крыкам — дакор:
— Каханне альбо Незалежнасць?

Альбо — і нічога паміж,
і выбар амаль неадольны...
— Каханьне... Каханьне — мой крыж!
Хай іншыя выберуць Волю...

(Выбар, с. 319,7-12)

Эдуард Акулін разумее і слабасць жаночай натуры, якая паддалася маральнаму ціску, і каштоўнасць творчага дару, які мае ягоная калега. Ён выдатна разумее, хто вінаваты ў гэтай драматычнай сітуацыі, хто паставіў паэтку ў сітуацыю жорсткага і цынчнага выбару:

А лёс нарадзіцца Паэткай —
Галгофа ў юдавым краі.

(Выбар, с. 319/3-4)

Цікавае і незвычайнае для паэзіі Эдуарда Акуліна супрацьпастаўленне у гэтым вершы Каханя і Незалежнасці. Тое, што ў жыцці і паэзіі Эдуарда Акуліна ішло заўсёды разам, супольна і непарыўна, у жыцці іншых творцаў, заўважае паэт, мае розную вартасць.

Але для сябе ён бачыць іншы шлях. Гэты шлях сур'ёзнага клопату і асабістай адказнасці за ўсю Беларусь, за той і такі народ, якім ён насамрэч ёсць. Гэты шлях запачаткаваны бацькамі-заснавальнікамі новай беларускай літаратуры Янкам Купалам, Максімам Багдановічам, Алесем Гаруном ды іншымі. Яны не баяліся браць на сябе віну за ўвесь беларускі народ. Яны не толькі словам, але і дзеяй даказвалі сваю адданасць Бацькаўшчыне. Яны былі творцамі беларускай нацыі і стваральнікамі Беларусі. У сваёй паэзіі яны напоўнілі рэгіянальны этнонім глыбокім нацыянальным, грамадскім, палітычным, культурным і гастарычным зместам. Пры дапамозе паэтычнага слова і думкі Беларусь з краіны-мары пераўтваралася ў рэальную з'яву.

Эдуард Акулін працягвае традыцыю сваіх славурых папярэднікаў. Ён гаворыць пра адказнасць перад продкамі:

Я нясу на плячах сваіх цемру...

Бацька – мне, дзед – яму перадаў.

(Ношка, с. 316/1-2)

Паэт глыбока ўсведамляе сваё месца і сваё прызначэнне ў лёсе народу:

Ты камусьці патрэбны

на бацькоўскай зямлі,

дзе біблейскія вербы

зоры ў кроны ўплялі.

(Патрэбны, с. 308/1-4)

Паэт востра адчувае сваю прыналежнасць да беларусаў і бачыць свой лёс, сваё быццё і як чалавека, і як творцы цалкам залежным ад існавання беларусаў. Ён піша каратка, ясна і лаканічна:

Няма Народа

і мяне няма...

(Прарок, с. 326/9-10)

Радзіма для Эдуарда Акуліна набывае пэўныя рысы сакральнасці. Ён шукае Беларусь і знаходзіць яе ўбеларускім народзе:

У Храме — сваім Народзе —

як спакон — Беларусь жыве!

(Жыве!, с. 323/3-4)

Яна – ахвяра больш моцных і бязлітасных суседзяў. Яна – бедная і ціхмяная, яна – набожная і ўседаравальная:

Спакон у славянскім жыце

валтузіліся між сабой

Расія-імператрыца

і польскі галган-кароль.

Пры іх ад цямна да ранку

са свечкай на ўсіх вятрах

Радзіма мая – сялянкай

стаяла ў галавах...

(Спакон, с. 321/1-8)

Яна гэтак жа ахвяруецца дзеля сваіх дзяцей і вымольвае для іх спагадлівы лёс. У сваю чаргу маральная адказнасць за лёс Бацькаўшчыны ляжыць на ўсіх нас, перакананы паэт:

Ты камусьці патрэбны.
Ты патрэбны камусь...
Покуль моліцца небу
за цябе Беларусь.

(Патрэбны, с. 308/9-12)

Яе лепшыя дзеці, якія набылі святасць, моляцца за яе і аберагаюць яе. Паэт знітоўвае паняткаў Беларусь з беларускім народам. Без беларусаў няма Беларусі, а без Беларусі беларусы асуджаныя на знікненне. Неабходны ўсячасны і ўсемагчымы клопат народу аб сваёй краіне:

Датуль Беларусь не згіне,
не кане ў нябыце—сне, —
пакуль у нябеснай сіні
заступніца Еўфрасіння
моліцца за яе.

(Датуль, с. 322/1-5)

Паэт працягвае біць у паэтычны звон у трывозе за тое, што адбываецца ў краіне. Жахлівыя карціны малое ўяўленне паэта. Адна дыктатура замяняецца другім безчалавечым ладам:

Над пляцам Волі
ў свастыку з сярпа
спрабуе маладзёк
перарадзіцца.

(Прарок, с. 326/11-14)

Ён у адчаі ад грамадзянскай пасіўнасці беларусаў. Ён звяртаецца з гэтым “народным горам” да маральных аўтарытэтаў народу, да Максіма Багдановіча:

Мне прысніўся Максім Багдановіч —
беларускі Анёл-Страцім —
у біблейскім вянку царновым,
у пражылках густых крыві...

(Анёл-Страцім, с. 343/1-4)

і да ідэолага беларускага адраджэння Янкі Купалы:

Па лістоце апалай
дождж сьляпы церусіў.
Я прыйшоў да Купалы —
даравання прасіць.

...

Бо няма Беларусаў —
колькі іх не шукай,
тых, хто пойдзе хаўрусам
бараніць родны Край

ад ганебнага змусу,

ад чужога ярма...
Нас няма, беларусы!
Не было і няма!..

(Балада сустрэчы з Купалам, с. 345,1-4,9-16)

Гэтыя сімвалічныя звароты паклікання раскалыхаць гонар і годнасць беларусаў, выклікаюць пачуццё нязгоды і крыўды, хвалю грамадскай актыўнасці, накіраванай на захаванне культурных і духоўных нацыянальных каштоўнасцяў. Паэт расштурхоўвае беларусаў, заклікае іх да адстойвання і змагання за волю і незалежнасць.

Волю Эдуард Акулін таксама ўводзіць у шэраг асвечаных сакральных паняццяў. Ён параўноўвае волю са святым алтарным агнём:

Тут Зніч уваскрос – нашай марай аб Волі,
якой ні разбіць, ні спыніць, ні стрымаць!

(Тут Зніч уваскрос..., с. 320/11-12)

Паэт не пагаджаецца з тым становішчам, у якім сёння знаходзяцца беларусы. У “Баладзе пра Краіну–мару” ён называе і пералічвае прыкметы нацыянальнага рэзруху і заняпаду. Паэт задае такія пытанні, на якія мусіць адказаць кожны з беларусаў:

Мы, беларусы, — народ аблудны —
сваёй радзінай не ганарымся.

У нашых душах гуляе вецер...
Каму мы служым? Чые мы дзеці?

(Баладу пра Краіну–мару, с. 347/11-14)

Тым не менш, паэт прадказвае ўрэшце шчаўлівую будучыню для беларусаў. Яна не даецца проста так, задарма. За якую беларусы плацілі, плоцяць і яшчэ будуць плаціць вялікі кошт. Але іншага шляху няма, перакананы паэт:

Мы, беларусы, сваёй крывёю
сабе здабудзем Краіну-мару.
Краіну-мару, дзе мы ўваскрэснем –
як сонца з хмары, як мова – з песні...

(Баладу пра Краіну–мару, с. 348/28-31)

Дзеля гэтай Краіны–мары выбудаваная логіка жыцця самога паэта. Краіна-мара – гэта ягоная зорка, якая вядзе паэта па жыццёвым шляху, не дае ўпасці духам і зняверыцца ў людзях, не дае скарыцца пад цяжарам няўдачаў і паразяў. Ідэальная Беларусь моцна адрозніваецца ад прыкрай і драматычнай рэчаіснасці. Але Эдуард Акулін упэўнены – калі ёсць мара і ёсць ахвярнасць у дасягненні гэтай мары, калі не шкада і “сваёй крыві”, тады мара можа спраўдзіцца.

У пошуках Краіны-мары паэт прыходзіць яшчэ да адной важнай для сябе высновы. Уваскрашэнне народу бачыцца яму ў знітаньні з духоўным, рэлігійным уваскрашэннем:

Як даравання прасіць у Бога,
каб Ён вярнуў нам сябе самога.

(Баладу пра Краіну–мару, с. 347/17-18)

Шлях, здавалася б, не новы, і багата хто прайшоў дагэтуль гэтым шляхам у выніку ўласных духоўных і інтэлектуальных пошукаў. Але кожны чалавек, кожны ўсвядомлены і адухоўлены беларус праходзіць яго самастойна.

XVIII.

Ёсць у зборніку “Непрычалены човен” некалькі вершаў-эскізаў, як заўсёды ў паэта, намалёваных імгненна і экспрэсіўна. Лірычныя замалёўкі прыроды перадаюць надзвычай светлы і элегічны настрой паэта. Відаць, што ў прыродзе Эдуард Акулін знаходзіць суцяшэнне і супакой ад турботаў і клопатаў штодзённага жыцця:

Лебедзь — у сінім небе.
Гэта прыйшла зіма.
Белай завей вецер
Пух разадзьмуў з крыла...

(Лебедзь, с. 310/1-4)

І назва зборніка ўзятая паэтам з такой замалёўкі-экспрэсіі...

Змяніліся акцэнтны ў любоўнай лірыцы паэта. Зусім зніклі эратычныя вершы. Каханне ў вершах гэтага зборніка паказваецца паэтам менш плоцевым і больш пачуццёва-рамантычным. Але гэта ўжо не рамантычнае захапленне маладосці, а глыбокае пачуццё сталага, мудрага чалавека:

Я — серабро. Ты — золата. Наноў
не пераплавіць лёсаў нам ніколі.

(Прыцягненне, с. 327/5-6)

З узростам мяняецца псіхалогія чалавека, змяняецца ўспрыняцце свету, з’яўляецца жыццёвы вопыт, а часам і стомленасць ад пражытых гадоў. Чалавек багата ў чым яшчэ той самы, бо застаюцца закладзеныя ў дзяцінстве і юнацтве рысы характару, выхаванне, адукацыя, але шмат у чым ён ужо іншы. Паэт прыслухоўваецца да зменаў, якія адбыліся з ім. Ён з лёгкай горыччу прызнаецца:

Закахацца, як у юнацтве,
я наўрад ці ужо змагу...
Бо каханне лічу за працу,
а калісьці лічыў за цуд!

(Закахацца, с. 330/9-12)

Хаця стан закаханасці ўсё яшчэ апаноўвае паэта. Гэта лёгкае п’яное веснавое пачуццё, якое паэт параўноўвае з “выпадковым матывам”, мімаходзь пачутай мелодыяй, якая незнарок заляцела ў сэрца:

Вясновы настрой – яснасловы.
Знаёмку ў кавярні сустрэў...
І нейкі матыў выпадковы
У сэрца няўзнак заляцеў.

(Здрада, с. 332/1-4)

Нягледзячы на жыццёвы вопыт, паэт, як і раней, у захапленні ад гэтага пачуцця. Іранічная гульлівасць, безразважная закаханасць гучаць у вершаваных радках:

Хто нас спакусіў —
цяжка сказаць.

Змей нам не схлусіў —
шчасце кахаць.

(Рай, с. 334/5-8)

40 гадоў – гэта той час, калі ўзрост яшчэ не адчуваецца, і запіс у пашпарце з датай нараджэння не выклікае ў цябе даверу. Пэўна, што маладосць ужо незваротна мінула, але да старасці яшчэ так далёка. Здаецца, што ўсё яшчэ наперадзе. Урэшце, мабыць, так яно і ёсць. Стан адсутнасці ўзросту паэта, поўнага жыццёвых сілаў, жаданняў, эмоцыяў, памкненняў, яскрава прысутнічае ў зборніку “Непрычалены човен”.

У зборніку “Непрычалены човен” адсутнічаюць вершы, напісаныя ў форме класічнага вершаскладання. Але ёсць верш, які паказвае, што Эдуард Акулін працягвае фармальныя паэтычныя пошукі. Толькі гэтыя пошукі датычаць словаўтварэння:

Азаімія —
сноў зазіміны.
Азаімія —
снегаспеў.
Азаімія —
даль задымлена
і зазімлена неўспадзеў.

(Азаімія, с.328/7-13)

Паэт і раней эксперыментываў з утварэннем новых словаў. У зборніку “Непрычалены човен” таксама ёсць некалькі складаных слоўных новатвораў, такіх як: “пералётнасветныя душы”, “нябыт-сон”, “кроў-жывіца”, “жыццёзацменьне”, “яснасловы”, “тайнадрук”, “небаўзнёслае Слова”. Утвораныя яны, звычайна, аб’яднаннем двух простых словаў у адно складанае. У вершы ж “Азаімія” Эдуард Акулін абыгрывае зусім новае створанае ім слова, якое выклікае ў яго душы шмат асацыяцыяў:

Азаімія —
заізелы радок,
што з завейнага вынік ранку.
...
Азаімія —
песня зімняя,
мною прыдуманы вершасвет.

(Азаімія, с. 328/3-6,17-19)

Побач з гэтым словам у вершы яшчэ два складаных словы, якія ўспрымаюцца ўжо як належнае: “снегаспеў” і “вершасвет”. Асацыяцыі ў вершы – вельмі паэтычныя, багата “зімовых” словаў з гукам “з”: азяблы, заізелы, завейны, зазіміны, зазімлены, зімкі. Яны ствараюць чысты, марозны, зімовы малюнак. Паэт здолеў перадаць свой узнёсла-урачысты “зімовы” настрой у вершы “Азаімія”. Ён яшчэ раз паказаў высокі ўзровень валодання гукам, словам, вобразам, уменне стварыць тонкую, багатую на пачуцці, настраёвую карціну прыроды.

З 2000-га года Эдуард Акулін актыўна звярнуўся да перакладу ўкраінскай паэзіі на беларускую мову. Асноўная частка перакладаў для анталогіі ўкраінскай паэзіі была ім зробленая ў наступныя пяць гадоў. Працэс перакладу, перастварэння ўкраінскага слова і думкі моцна захапіў паэта. Можа таму і прыпыніліся фармальныя практыкаванні ва

ўласнай творчасці паэта. У працы над перакладамі паэт актыўна працуе са словам і гукам, ён працягвае адточваць уласнае паэтычнае майстэрства.

XIX.

Шосты паэтычны зборнік Эдуарда Акуліна, вершы з якога ўвайшлі у “выбранае”, называецца “Малітва воч”. Выйшаў ён пасля перапынку ў дзевяць гадоў. Я даволі падрабязна разглядзеў яго ў асобнай рэцэнзій (Народная Воля, № 39, 21.05.2013). Тут жа хацелася б сказаць пра некаторыя тэндэнцыі далейшага развіцця паэтычнага таленту Эдуарда Акуліна, якія праявіліся ў гэтым зборніку.

Значная колькасць вершаў у зборніку “Малітва воч” мае духоўна-рэлігійны характар. Тэма духоўнасці, святасці, матывы здрады, веры маюць сваё развіццё ў вершах на рэлігійную тэматыку. Гісторыя хрысціянства, старазапаветныя і евангельскія сюжэты даюць адказы і падказкі на тэмаў пытанні, якія ставіць перад сабой паэт. Яны натхняюць Эдуарда Акуліна на глыбокія філасофскія высновы і падсумаванні.

Хрысціянства ў творчасці Эдуарда Акуліна пазбаўленае канфесійнай абмежаванасці. Ён разумее хрысціянства як усеагульную, сусветную рэлігію, якая за тысячу гадоў набыла ў Беларусі глыбокую адметную нацыянальную і культурную афарбоўку. Маці Божая Вострабрамская, святыня беларускіх католікаў, праваслаўная святая Еўфрасіння Полацкая, перакладчыцкі, па сутнасці, рэфарматарскі подзвіг Францішка Скарыны маюць для паэта аднолькавую найвышэйшую духоўную каштоўнасць. Можна казаць пра ўнікальнасць рэлігійных поглядаў Эдуарда Акуліна, якія выявіліся ў разуменні ім хрысціянства як супольнай, непадзельнай сусветнай рэлігіі. Эдуард Акулін ахрышчаны ў праваслаўе, але яму аднолькава важныя ўсе праявы хрысціянскай духоўнасці на беларускіх землях без канфесійнага адрознення.

Эдуард Акулін бачыць шлях існавання хрысціянства ў беларускай форме, у беларускім аздабленні як важнейшы фактар захавання тоеснасці беларусаў. Рэлігійная хрысціянская ідэя умацоўвае ў паэта нацыянальную беларускую ідэю, і наадварот, беларуская ідэя мае духоўны выток у хрысціянстве.

Пры ўсім пры гэтым Эдуард Акулін застаецца свецкім паэтам. У хрысціянскай рэлігіі ён бачыць найперш маральнасць, этыку паводзінаў, міжчалавечых стасункаў, філасофскую крыніцу, якія неабходныя для існавання беларусаў як часткі агульнай хрысціянскай супольнасці сусветнай цывілізацыі.

Моцна працягвае гучаць у паэзіі Эдуарда Акуліна тэма культурнага, духоўнага, нацыянальнага адраджэння беларускага народу. Клопат і трывога паэта ўсячасныя і ўсеабдымныя. Ён усёй душою перажывае за стан беларускай мовы, культуры. Пазіцыя паэта крыштальна ясная, зразумелая і бескампрамісная. Беларусы мусяць клапаціцца пра сваю нацыянальную самабытнасць. У сваю чаргу – мова і культура, гэта той чынік, які не дасць беларусам знікнуць, распусціцца сярод іншых народаў.

У сваіх вершах Эдуард Акулін выступае як захавальнік і апалагет беларускасці. Ён апеллюе да сумлення беларусаў, распальвае згаслую нацыянальную свядомасць, гучна трубіць у паэтычную сурму, папярэджваючы пра падступную небяспеку для культурнай ідэнтычнасці беларусаў. Паэт пераадольвае ды ігнаруе тэмаў праблемы, якія ўзнікаюць у яго ў сувязі з грамадзянскай пазіцыяй у паўсядзённым жыцці.

Паэт выдатна разумее, што змаганне за беларускую культуру, якое апошнія дзесяцігоддзі ідзе ў краіне, гэта змаганне за само існаванне беларускага народу. Нягледзячы на замаскаваныя, часам латэнтныя формы – яго безлітаснае і жорсткае, на кану якога стаіць жыццё ці смерць беларускай цывілізацыі.

Мілан Кундэра ў сваім вядомым эсе “Трагедыя цэнтральнай Еўропы” піша, што малыя народы, такія як чэхі, славакі, палякі, венгры ў цэнтры Еўропы ў XIX стагоддзі “прайшлі праз экзістэнцыйныя выпрабаванні, праз выбар паміж існаваннем і знікненнем, інакш кажучы, паміж захаваннем самабытнасці і распушчэннем у больш шматлікім этнасе”. Гэтая дылема стаяла перад беларусамі ва ўсе часы існавання нашага народу. Але ніколі яна не стаяла так востра і жорстка як цяпер. Эдуард Акулін у сваім грамадскім жыцці і ў творчасці стаіць у першых шэрагах абаронцаў Беларускай культуры.

Вершы пра каханне, якія ствараюцца паэтам напрацягу ўсёй творчасці, ёсць і ў зборніку “Малітва воч”. У гэтым зборніку яны становяцца больш сціплымі і вытрыманымі ў выяўленьні пачуццяў. Эдуард Акулін працягвае, як і ў колішнія гады, захоплена каханнем, але ў вершах амаль знікаюць эратычныя матывы. Іх замяшчае апісанне кахання “на адлегласці”.

Жыццё паэта, як і кожнага чалавека, мае свае ўзроставыя перыяды. Натуральны працэс жыццёвага бегу. Розныя гамы пачуццяў выклікае каханне ў юнацтве, у маладым вяку і ў сярэднім узросце. Яны адбываюцца ў творчасці Эдуарда Акуліна натуральным чынам. Каханне розных гадоў чалавечага жыцця рознае, як розным бывае мёд напрацягу лета. Але самае істотнае, што каханне не знікае, яно ёсць, яно працягвае натхняць паэта на шчырыя і хвалючыя вершы.

Паэтычны талент Эдуарда Акуліна працягвае развівацца. Паэт не спыняецца на дасягнутым. Увесь час Эдуард Акулін вядзе інтэлектуальны, філасофскі, духоўны пошук. З’яўляецца новае дыханне, распачынаюцца, асэнсоўваюцца і распрацоўваюцца новыя этапы ў развіцці асобы паэта. Выдатнае валоданне і веданне беларускай мовы дазваляе паэту выкарыстоўваць яе як дасканалы інструмент для перадачы ўсяго спектру сваіх думак, пачуццяў, назіранняў, тонаў і паўтонаў сваёй душы. І ў той жа час паэт паказвае і выяўляе эстэтычныя глыбіні і мастацкія магчымасці беларускай мовы, яе самакаштоўнасць і самадастатковасць.

Выбранае “Святая ноч” з’явілася юбілейным падсумаваннем значнай часткі жыцця і творчасці Эдуарда Акуліна. Ягоная паэзія надзвычай цесна звязаная з грамадзянскай пазіцыяй паэта, якая базуецца на бачанні незалежнай, дэмакратычнай, вольнай Беларусі з развітай нацыянальнай культурай і высокастатуснай беларускай мовай.

За гэты час багата што зроблена паэтам па евангелізацыі беларускага слова ў нашага грамадства. Добраахвотна ўскладзеная ім на сябе місія працягваецца.

Эдуард Акулін з’яўляецца выдатным і яркім прадстаўніком беларускай нонканфармісцкай паэзіі, таленавітым паэтам з пакалення творцаў, якія заявілі пра сябе ў 80-ых гадах XX-га стагоддзя. Яны распачалі новы этап у беларускай літаратуры, канчаткова і рашуча адмовіўшыся ад метаду сацыялістычнага рэалізму ў сваёй творчасці.

Рупная праца над формай верша і яго гучаннем ставіць Эдуарда Акуліна ў адзін шэраг з беларускімі паэтамі, якія служылі і служаць паэзіі “чыстай красы”, як некалі ахарактарызаваў творчыя пошукі Максіма Багдановіча крытык Антон Луцкевіч.

Няпросты, а часам і драматычны шлях развіцця і самаўдасканалення, адсутнасць самазадоволенасці і самазаспакаення – тая сцяга, якую абраў Эдуард Акулін у сваёй творчасці. І ён працягвае ўпарта ісці па ёй.

Ліпень 2013 года (Бабруйская калонія)